

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΠΟΝΙΑΣ ΙΧΘΥΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΙΝΟΥ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ
ΑΓΩΓΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Γονείς και Περιβαλλοντική Αγωγή: Οι Δημογραφικές Μεταβλητές ως
Παράγοντες που Επηρεάζουν την Εμφάνιση Φίλοπεριβαλλοντικών
Συμπεριφορών»

ΓΚΑΝΙΑΤΣΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑ

ΒΟΛΟΣ 2025

UNIVERSITY OF THESSALY
DEPARTMENT OF ICHTHYOLOGY AND AQUATIC
ENVIRONMENT AND DEPARTMENT OF SPECIAL EDUCATION

JOINT POSTGRADUATE PROGRAMME «EDUCATION FOR
SUSTAINABILITY AND THE ENVIRONMENT»

JOINT POSTGRADUATE MASTER'S THESIS

«Parents and Environmental Education: Demographic Variables as Factors
Influencing the Emergence of Pro-Environmental Behaviors»

GkaniatsaKonstantinia

VOLOS 2025

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, Έτος (2025) Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (Μ.Δ.Ε.), η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών: Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, όπου εκπονήθηκε η Μ.Δ.Ε. καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Ματσιώρη Στεριανή, Καθηγήτρια, Τμήμα Γ.Ι.Υ.Π., Π.Θ., **Επιβλέπουσα.**

Δρίτσας Σοφοκλής, Δρ., Μέλος Ε.ΔΙ.Π., Βαθμίδα Α΄, Γ.Ι.Υ.Π., Π.Θ., **Μέλος.**

Παρασκευόπουλος Στέφανος, Ομοτ. Καθηγητής, Π.Τ.Ε.Α., Π.Θ., **Μέλος.**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία εξετάζει ένα ζήτημα που αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στη σύγχρονη κοινωνία: τον ρόλο των δημογραφικών χαρακτηριστικών των γονέων στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής αγωγής των παιδιών τους και την υιοθέτηση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών. Σε μια εποχή όπου η περιβαλλοντική κρίση, η κλιματική αλλαγή, η απώλεια της βιοποικιλότητας και η ρύπανση επηρεάζουν ολοένα και περισσότερο τη ζωή μας, η ανάγκη για την καλλιέργεια οικολογικής συνείδησης γίνεται πιο επιτακτική από ποτέ.

Στο πλαίσιο αυτό, η οικογένεια, ως ο πρωταρχικός φορέας κοινωνικοποίησης και μετάδοσης αξιών, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Οι γονείς, ως οι πρώτοι διδάσκοντες, έχουν την ευθύνη να μεταδώσουν στα παιδιά τους τις αξίες της αειφορίας, της προστασίας του περιβάλλοντος και της υπεύθυνης στάσης απέναντι στη φύση. Η περιβαλλοντική αγωγή που παρέχουν οι γονείς αποτελεί το θεμέλιο για τη δημιουργία μελλοντικών πολιτών με περιβαλλοντική συνείδηση και ενεργό ρόλο στην προστασία του πλανήτη.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στη διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών στα παιδιά, με ιδιαίτερη έμφαση στις δημογραφικές μεταβλητές των γονέων. Εξετάζονται παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, η εθνική καταγωγή, οι πολιτισμικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, η γεωγραφική θέση κατοικίας και η πολιτική ιδεολογία των γονέων.

Επιπλέον, η εργασία διερευνά την επίδραση της πρόσβασης σε περιβαλλοντική πληροφόρηση και πρακτικές αειφορίας στην καθημερινή ζωή των οικογενειών, καθώς και τη σημασία της συμμετοχής σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες. Στόχος είναι να

αναδειχθούν οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν την περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών και να εξαχθούν συμπεράσματα που θα συμβάλουν στη βελτίωση των στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τόσο σε οικογενειακό επίπεδο όσο και στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικών πρωτοβουλιών.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε είναι η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση. Συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν πρόσφατα ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την περιβαλλοντική αγωγή στην οικογένεια, με στόχο να εξαχθούν συμπεράσματα που θα συμβάλουν στη βελτίωση των στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Τα ευρήματα της παρούσας εργασίας αναμένεται να είναι χρήσιμα για γονείς, εκπαιδευτικούς, ερευνητές και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που ενδιαφέρονται για την προώθηση της περιβαλλοντικής αγωγής και τη δημιουργία μιας πιο βιώσιμης κοινωνίας.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει εκπονηθεί στα πλαίσια των σπουδών μου στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση για την Αειφορία και το Περιβάλλον» του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια, Ματσιώρη Στεργιανή, για την καθοδήγηση, την υποστήριξη και την ευκαιρία που μου έδωσε να ασχοληθώ με αυτό το σημαντικό και επίκαιρο θέμα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη πραγματεύεται τη σύνθετη αλληλεπίδραση μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών των γονέων και της περιβαλλοντικής αγωγής που παρέχουν στα παιδιά τους. Στο επίκεντρο της έρευνας βρίσκεται η διερεύνηση των παραγόντων που διαμορφώνουν φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις και συμπεριφορές, όπως η μείωση κατανάλωσης νερού, η ανακύκλωση και η χρήση βιώσιμων μεταφορικών μέσων. Δεδομένου ότι η οικογένεια αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης και μετάδοσης αξιών, η περιβαλλοντική αγωγή που παρέχουν οι γονείς είναι καθοριστική για την καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης στα παιδιά από μικρή ηλικία.

Μέσα από μια συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση, αναλύονται ποικίλες δημογραφικές μεταβλητές, όπως η ηλικία, το φύλο, η οικογενειακή κατάσταση, το μορφωτικό και κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων, καθώς και η επιρροή αυτών των παραγόντων στην περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Η μελέτη εστιάζει στην ανάλυση πρόσφατων ερευνητικών δεδομένων που καταδεικνύουν τη συσχέτιση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου και της πρόσβασης σε περιβαλλοντική πληροφόρηση με την υιοθέτηση πρακτικών αειφορίας στην καθημερινή ζωή των οικογενειών. Επιπρόσθετα, διερευνάται η επίδραση κοινωνικοοικονομικών και γεωγραφικών παραγόντων στη δυνατότητα εφαρμογής αυτών των πρακτικών, καθώς και οι διαφοροποιήσεις που προκύπτουν στη στάση των γονέων απέναντι στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους, ανάλογα με το φύλο και την πολιτική τους ιδεολογία.

Η μελέτη υπογραμμίζει ότι η περιβαλλοντική αγωγή στην οικογένεια αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο επηρεάζεται από μια σύνθετη αλληλεπίδραση

δημογραφικών, κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών παραγόντων. Η εις βάθος κατανόηση αυτών των σχέσεων είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση των στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τόσο σε οικογενειακό επίπεδο όσο και στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικών πρωτοβουλιών, με στόχο την αντιμετώπιση των σύγχρονων περιβαλλοντικών προκλήσεων.

Λέξεις-Κλειδιά:

Περιβαλλοντική αγωγή, γονείς, φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, δημογραφικές μεταβλητές.

Keywords:

Environmental education, parents, pro-environmental behavior, demographic variables.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Περιβαλλοντική Αγωγή και Διαμόρφωση Φιλοπεριβαλλοντικών Συμπεριφορών.....	3
1.2 Θεωρητικά Μοντέλα Περιβαλλοντικής Αγωγής.....	6
1.3 Δημογραφικές Μεταβλητές και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά.....	9
1.3.1 Ηλικία και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	10
1.3.2 Φύλο και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	13
1.3.3 Οικογενειακή Δομή και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	16
1.3.4 Αριθμός Παιδιών και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	19
1.3.5 Θρησκευτικές Πεποιθήσεις και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	22
1.3.6 Εκπαίδευση των Γονέων και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά.....	25
1.3.7. Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	27
1.3.8 Κατοικία (Αστική ή Αγροτική Περιοχή) και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	30
1.3.9.Γεωγραφική Θέση και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	33
1.3.10 Εργασιακός Τομέας και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	37
1.3.11 Καταγωγή και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων.....	39

2 . ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	44
3.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	48
4.ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	52
5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	64
6.Abstract.....	82

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περιβαλλοντική αγωγή αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο στη διαδικασία διαμόρφωσης οικολογικής συνείδησης, ενισχύοντας την υπευθυνότητα των ατόμων απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Σε αντίθεση με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, η οποία επικεντρώνεται στη δομημένη μετάδοση γνώσεων μέσω θεσμοθετημένων εκπαιδευτικών συστημάτων, η περιβαλλοντική αγωγή αφορά μια ευρύτερη, δια βίου διαδικασία, μέσα από την οποία τα άτομα αποκτούν αξίες, στάσεις και δεξιότητες που τα καθιστούν ικανά να λαμβάνουν υπεύθυνες αποφάσεις για το περιβάλλον.

Στο πλαίσιο αυτό, η οικογένεια διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο, καθώς αποτελεί το πρώτο και σημαντικότερο πλαίσιο κοινωνικοποίησης, μέσα από το οποίο τα παιδιά διαμορφώνουν στάσεις, αξίες και συμπεριφορές απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Η επιρροή των γονέων στην περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών είναι καθοριστική, καθώς επηρεάζει τόσο την απόκτηση γνώσεων όσο και την ανάπτυξη περιβαλλοντικά υπεύθυνων πρακτικών. Ωστόσο, η ένταση και η ποιότητα αυτής της επιρροής διαφέρουν σημαντικά ανάλογα με διάφορους δημογραφικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες.

Η παρούσα έρευνα εστιάζει στη σχέση μεταξύ των δημογραφικών χαρακτηριστικών των γονέων και της περιβαλλοντικής αγωγής που παρέχουν στα παιδιά τους, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αυτή η αγωγή επηρεάζει τη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών. Συγκεκριμένα, εξετάζονται παράγοντες όπως η ηλικία, το φύλο, το μορφωτικό επίπεδο, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η γεωγραφική θέση, η επαγγελματική δραστηριότητα, το θρήσκευμα και η καταγωγή των γονέων. Επιπλέον, διερευνάται ο ρόλος της οικογένειας ως φορέας περιβαλλοντικής αγωγής.

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να αναλύσει τον τρόπο με τον οποίο τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων επηρεάζουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών και να εξετάσει πώς αυτή η επιρροή διαμορφώνει τις φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές. Η έρευνα επιδιώκει να κατανοήσει τον βαθμό στον οποίο παράγοντες όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση διαφοροποιούν τη στάση των γονέων απέναντι στην περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση. Παράλληλα, αναλύεται ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια λειτουργεί ως φορέας μετάδοσης περιβαλλοντικών αξιών, εξετάζοντας τις διαφορές μεταξύ αστικών και αγροτικών οικογενειών.

Η μελέτη στοχεύει να συμβάλει στην κατανόηση των κοινωνικών, εκπαιδευτικών και οικονομικών παραγόντων που επηρεάζουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση, παρέχοντας πολύτιμα δεδομένα για τη διαμόρφωση πολιτικών που ενισχύουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση τόσο στο οικογενειακό όσο και στο θεσμικό εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Βασίζόμενη στον σκοπό της, η έρευνα επιχειρεί να απαντήσει στα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Πώς επηρεάζουν τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων (ηλικία, φύλο, μορφωτικό επίπεδο, κοινωνικοοικονομική κατάσταση κ.α.) την περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους;
- Σε ποιο βαθμό επηρεάζει η ηλικία των γονέων την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους και πώς σχετίζεται με τη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών;
- Υπάρχουν διαφορές στις περιβαλλοντικές πρακτικές και συμπεριφορές των παιδιών που μεγαλώνουν σε αστικές και αγροτικές περιοχές;

Η παρούσα εργασία οργανώνεται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί την εισαγωγή, όπου παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της μελέτης, η σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ο ρόλος της οικογένειας στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών συμπεριφορών. Αναλύεται επίσης ο σκοπός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και η δομή της εργασίας. Το δεύτερο κεφάλαιο περιγράφει τη μεθοδολογία της έρευνας, εστιάζοντας στη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση και στη διαδικασία συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας, εστιάζοντας στην επιρροή των δημογραφικών μεταβλητών στην περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Το τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τη συζήτηση των ευρημάτων, τη σύγκρισή τους με προηγούμενες μελέτες, καθώς και τις προτάσεις για μελλοντική έρευνα και εφαρμογή. Τέλος, το πέμπτο κεφάλαιο περιέχει τη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της μελέτης.

1.1 Περιβαλλοντική Αγωγή και Διαμόρφωση Φιλοπεριβαλλοντικών Συμπεριφορών

Η περιβαλλοντική αγωγή αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς στοχεύει στην καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και υπεύθυνων συμπεριφορών. Σύμφωνα με την UNESCO (1977), η περιβαλλοντική αγωγή δεν περιορίζεται στη μετάδοση γνώσεων, αλλά προάγει τη βιωματική μάθηση και τη συμμετοχή των πολιτών σε δράσεις προστασίας του περιβάλλοντος. Από τη Διακήρυξη της Τιφλίδας (1977) μέχρι σήμερα, η περιβαλλοντική εκπαίδευση έχει εξελιχθεί σημαντικά. Αρχικά, επικεντρωνόταν στη θεωρητική γνώση. Με την πάροδο των χρόνων, όμως, μετατράπηκε σε μια ολιστική προσέγγιση που συνδέει την περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική διάσταση της βιώσιμης ανάπτυξης

(Chawla&Cushing, 2007). Η UNESCO (2005) καθιέρωσε την Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η οποία αποτελεί πλέον αναπόσπαστο μέρος των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών. Ο Στόχος 4.7 δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαίδευση που προάγει τη βιωσιμότητα, παρέχοντας στους πολίτες τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για να ανταποκριθούν στις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και της διαχείρισης φυσικών πόρων (Sulfaetal., 2024).

Η περιβαλλοντική αγωγή δεν περιορίζεται μόνο στο σχολείο, αλλά ξεκινά από την οικογένεια, όπου οι γονείς παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των περιβαλλοντικών στάσεων των παιδιών τους. Οι γονείς λειτουργούν ως πρότυπα και επηρεάζουν την ανάπτυξη φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων, τόσο μέσω άμεσης διδασκαλίας (π.χ. συζητήσεις για περιβαλλοντικά ζητήματα, προτροπές για ανακύκλωση και εξοικονόμηση ενέργειας) όσο και μέσω έμμεσης μάθησης (όταν τα παιδιά παρατηρούν τη συμπεριφορά των γονέων τους και την αναπαράγουν).

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι οικογένειες στις οποίες οι γονείς συμμετέχουν ενεργά σε περιβαλλοντικές δράσεις επηρεάζουν θετικά τη συμπεριφορά των παιδιών τους, καθώς αυτά μεγαλώνουν με ισχυρότερη περιβαλλοντική συνείδηση (Grønhøj&Thøgersen, 2017). Ειδικότερα, η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες όπως η ανακύκλωση, η κηπουρική και η μείωση της κατανάλωσης πλαστικών, επηρεάζει την αντίληψη των παιδιών για το τι συνιστά περιβαλλοντικά υπεύθυνη συμπεριφορά. Επιπλέον, η στάση των γονέων απέναντι στην περιβαλλοντική εκπαίδευση καθορίζει το πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι γονείς που ενισχύουν την περιέργεια και την ενασχόληση των παιδιών τους με το φυσικό περιβάλλον (π.χ. μέσω εκδρομών στη φύση ή συζητήσεων για την οικολογία) συμβάλλουν στη δημιουργία ενός βιωματικού πλαισίου μάθησης, το οποίο έχει

αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικό στην καλλιέργεια φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων (Chawla&Cushing, 2007). Η επιρροή των γονέων είναι πιο ισχυρή στα πρώτα στάδια της ζωής του παιδιού, όπου διαμορφώνονται βασικές αντιλήψεις και συνήθειες. Ένα παιδί που μεγαλώνει σε ένα περιβάλλον όπου η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση πόρων είναι καθημερινές πρακτικές, είναι πιο πιθανό να υιοθετήσει αυτές τις συμπεριφορές και στην ενήλικη ζωή του (Ottoetal., 2018).

Η περιβαλλοντική αγωγή δεν περιορίζεται στη θεωρητική κατάρτιση, αλλά συμβάλλει στη διαμόρφωση υπεύθυνων στάσεων και καταναλωτικών συνηθειών. Έρευνες δείχνουν ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να επηρεάσει άμεσα τη συμπεριφορά των ανθρώπων, ενισχύοντας τις φιλοπεριβαλλοντικές επιλογές και τη χρήση βιώσιμων πρακτικών (Megatama&Widowati, 2024). Μέσα από κατάλληλες παρεμβάσεις, μπορεί να διαμορφώσει πολίτες με αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθησία και υπευθυνότητα απέναντι στη φύση.

Η διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων βασίζεται σε τρεις βασικούς άξονες. Πρώτον, η γνώση και η ευαισθητοποίηση είναι απαραίτητες για να κατανοήσει κανείς τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και τις επιπτώσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας (Bamberg&Möser, 2007). Δεύτερον, η ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δεξιοτήτων δίνει στους ανθρώπους τη δυνατότητα να αξιολογούν περιβαλλοντικά ζητήματα και να σχεδιάζουν λύσεις (Stegetal., 2014). Τρίτον, η ενεργή συμμετοχή ενισχύει τη σύνδεση των ανθρώπων με τη φύση, οδηγώντας τους σε δράση και υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών (Chawla&Cushing, 2007). Η βιωματική μάθηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο σε αυτό, καθώς επιτρέπει στους πολίτες να κατανοήσουν τις επιπτώσεις των ενεργειών τους και να αναλάβουν δράση με ουσιαστικό τρόπο (Rodríguez-Guerreiroetal., 2024).

Η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά δεν διαμορφώνεται αυτόματα, αλλά επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες. Η αίσθηση προσωπικής ευθύνης είναι ένας από τους πιο σημαντικούς, καθώς οι άνθρωποι που νιώθουν ότι οι πράξεις τους έχουν αντίκτυπο είναι πιο πιθανό να αναλάβουν δράση (Stegetal., 2014). Παράλληλα, οι κοινωνικές αξίες και οι αντιλήψεις για το περιβάλλον διαμορφώνουν στάσεις και επιλογές, επηρεάζοντας το βαθμό στον οποίο κάποιος επιλέγει να συμμετάσχει σε περιβαλλοντικές πρακτικές (Chawla&Cushing, 2007). Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η κοινωνική επιρροή, καθώς οι άνθρωποι τείνουν να συμμορφώνονται με κοινωνικούς κανόνες που αφορούν τη βιώσιμη συμπεριφορά (Megatama&Widowati, 2024). Τέλος, η συναισθηματική σύνδεση με το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει σημαντικά την προθυμία των ανθρώπων να συμμετάσχουν σε περιβαλλοντικές δράσεις. Όταν οι πολίτες αισθάνονται δεμένοι με τη φύση, αναπτύσσουν ισχυρότερη οικολογική συνείδηση και γίνονται πιο δραστήριοι στη λήψη μέτρων για την προστασία της (Sulfaetal., 2024).

1.2 Θεωρητικά Μοντέλα Περιβαλλοντικής Αγωγής

Η περιβαλλοντική αγωγή είναι ένα ισχυρό εργαλείο που βοηθά τους ανθρώπους να κατανοήσουν, να εκτιμήσουν και να υιοθετήσουν συμπεριφορές που προστατεύουν το περιβάλλον. Για να εξηγήσουν πώς διαμορφώνονται αυτές οι συμπεριφορές, οι επιστήμονες έχουν αναπτύξει διάφορα θεωρητικά μοντέλα που εξετάζουν τους ψυχολογικούς, κοινωνικούς και συναισθηματικούς παράγοντες που τις επηρεάζουν.

Ένα από τα πιο γνωστά μοντέλα είναι η θεωρία της προγραμματισμένης συμπεριφοράς (Ajzen, 1991), η οποία υποστηρίζει ότι οι στάσεις μας απέναντι στο περιβάλλον, οι κοινωνικοί κανόνες και ο βαθμός στον οποίο πιστεύουμε ότι μπορούμε να επηρεάσουμε τα πράγματα, καθορίζουν τη συμπεριφορά μας. Αν, για παράδειγμα,

πιστεύουμε ότι η ανακύκλωση είναι σημαντική, βλέπουμε τους γύρω μας να την εφαρμόζουν και θεωρούμε ότι είναι εύκολο να την ενσωματώσουμε στην καθημερινότητά μας, τότε είναι πολύ πιθανό να την υιοθετήσουμε ως συνήθεια.

Ένα άλλο σημαντικό μοντέλο είναι η θεωρία αξίας-πίστης-κανονικότητας (Stern, 2000), η οποία εξηγεί ότι οι προσωπικές μας αξίες και πεποιθήσεις παίζουν κρίσιμο ρόλο στη στάση μας απέναντι στο περιβάλλον. Όταν κάποιος θεωρεί ότι η προστασία της φύσης είναι ηθική του υποχρέωση, τότε είναι πιο πιθανό να υιοθετήσει φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές.

Ο συναισθηματικός μας δεσμός με τη φύση επηρεάζει επίσης τη συμπεριφορά μας. Η υπόθεση βιοφιλίας (Wilson, 1984, όπως αναφέρεται στους Joye & De Block, 2011) και το μοντέλο ενσυναίσθησης για το περιβάλλον (Clayton & Myers, 2015) δίνουν έμφαση στη συναισθηματική σύνδεση των ανθρώπων με τη φύση, υποστηρίζοντας ότι αυτή η σύνδεση επηρεάζει την περιβαλλοντική τους συμπεριφορά. Ταυτόχρονα, το μοντέλο βιωματικής μάθησης (Kolb, 1984) υπογραμμίζει τη σημασία της εμπειρικής μάθησης, καθώς η άμεση αλληλεπίδραση με το φυσικό περιβάλλον ενισχύει τη συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών ζητημάτων.

Η κοινωνική διάσταση της περιβαλλοντικής αγωγής αναδεικνύεται μέσα από τη θεωρία κοινωνικής μάθησης (Bandura, 1977), η οποία υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι υιοθετούν συμπεριφορές παρατηρώντας και μιμούμενοι τους άλλους. Αν τα παιδιά βλέπουν τους γονείς τους να εξοικονομούν νερό ή να χρησιμοποιούν ανακυκλώσιμα προϊόντα, τότε είναι πιο πιθανό να κάνουν το ίδιο στο μέλλον.

Από μια πιο συνολική σκοπιά, το μοντέλο οικοσυστημικής σκέψης (Meadows, 2008) μας βοηθά να δούμε το περιβάλλον ως ένα σύνολο αλληλοεξαρτώμενων συστημάτων. Για παράδειγμα, η αποψίλωση των δασών δεν επηρεάζει μόνο την τοπική

χλωρίδα και πανίδα, αλλά και το παγκόσμιο κλίμα, την ποιότητα του αέρα και τις ανθρώπινες κοινωνίες που εξαρτώνται από αυτά τα οικοσυστήματα.

Όταν μιλάμε για τα κίνητρα που ωθούν τους ανθρώπους να ενεργούν υπέρ του περιβάλλοντος, η θεωρία του αυτοπροσδιορισμού (Deci&Ryan, 2000) εξηγεί ότι οι εσωτερικοί παράγοντες, όπως η προσωπική ικανοποίηση και η αίσθηση καθήκοντος, είναι πιο αποτελεσματικοί στο να διαμορφώσουν διαρκείς περιβαλλοντικές στάσεις από ό,τι τα εξωτερικά κίνητρα, όπως οι οικονομικές ανταμοιβές ή οι κοινωνικές πιέσεις.

Τέλος, η θεωρία ενεργοποίησης νόρμων (Schwartz, 1977) δείχνει ότι οι άνθρωποι αναλαμβάνουν δράση για το περιβάλλον όταν αισθάνονται ότι είναι ηθικά υποχρεωμένοι να το κάνουν. Για παράδειγμα, αν κάποιος νιώθει προσωπική ευθύνη να μειώσει το ενεργειακό του αποτύπωμα, είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιεί μέσα μαζικής μεταφοράς ή να επιλέγει ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Όλα αυτά τα μοντέλα μάς βοηθούν να κατανοήσουμε γιατί κάποιοι άνθρωποι είναι πιο ευαισθητοποιημένοι περιβαλλοντικά από άλλους και πώς μπορούμε να προωθήσουμε πιο βιώσιμες πρακτικές μέσα από την εκπαίδευση, την κοινωνική επιρροή και την προσωπική ενδυνάμωση.

1.3 Δημογραφικές Μεταβλητές και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά

Οι δημογραφικές μεταβλητές, όπως η ηλικία, το φύλο, η εκπαίδευση και το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, αποτελούν βασικά στοιχεία στην ανάλυση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, καθώς επηρεάζουν την αντίληψη, τη λήψη αποφάσεων και τις στάσεις των ατόμων σε διάφορους τομείς της ζωής τους. Η μελέτη τους έχει ιδιαίτερη σημασία στις κοινωνικές επιστήμες, καθώς παρέχουν χρήσιμα δεδομένα για την κατανόηση και την πρόβλεψη τάσεων σε επίπεδο ατόμων και κοινωνικών ομάδων. Ειδικότερα, στον τομέα της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς, οι δημογραφικές

μεταβλητές διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο, καθώς καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ευαισθητοποίηση, τις προθέσεις και τις πρακτικές των ατόμων απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα (Ismail*et al.*, 2025).

Έρευνες δείχνουν ότι παράγοντες όπως η εκπαίδευση και το εισόδημα επηρεάζουν τις οικολογικές επιλογές και τις προθέσεις των ατόμων να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές (Ismail*et al.*, 2025 ; Liao, 2025). Για παράδειγμα, υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης συχνά σχετίζονται με αυξημένη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και συμμετοχή σε πράσινες πρωτοβουλίες (Rossanty&Nasution, 2025). Το φύλο επίσης φαίνεται να παίζει ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς, καθώς οι γυναίκες συχνά εμφανίζουν υψηλότερη περιβαλλοντική συνείδηση και είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε φιλοπεριβαλλοντικές δράσεις σε σύγκριση με τους άνδρες (DemirovićBajrami*et al.*, 2025). Επιπλέον, η ηλικία μπορεί να επιδράσει στον βαθμό ενδιαφέροντος για περιβαλλοντικά ζητήματα, με τους νεότερους να εκδηλώνουν μεγαλύτερη ανησυχία για την κλιματική αλλαγή, ενώ οι μεγαλύτεροι σε ηλικία υιοθετούν πιο πρακτικές προσεγγίσεις, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας στο σπίτι (Pongsophon, 2025).

Η κατανόηση των δημογραφικών δεδομένων επιτρέπει τη δημιουργία στοχευμένων παρεμβάσεων, προσαρμόζοντας εκπαιδευτικά προγράμματα και περιβαλλοντικές πολιτικές στις ανάγκες διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (Ghorbany*et al.*, 2025). Ωστόσο, η ερμηνεία τους απαιτεί προσοχή, καθώς γενικεύσεις ή υπεραπλουστεύσεις μπορεί να οδηγήσουν σε στερεότυπα ή σε αναποτελεσματικές στρατηγικές. Μελέτες δείχνουν ότι η υπεραπλούστευση στις συμπεριφορικές αναλύσεις μπορεί να αποκρύψει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και να οδηγήσει σε εσφαλμένες ερμηνείες των αποτελεσμάτων (Hooven*et al.*, 2024).

Παρομοίως, οι γενικεύσεις στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές συμπεριφορές μπορεί να αποτυγχάνουν να αποδώσουν την πολυπλοκότητα των πραγματικών αποφάσεων των ατόμων (Mueller, 2024).

1.3.1 Ηλικία και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η ηλικία των γονέων παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των περιβαλλοντικών στάσεων μέσα στην οικογένεια. Κάθε γενιά γονέων υιοθετεί διαφορετικές προσεγγίσεις στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους, επηρεασμένες από τις κοινωνικές, τεχνολογικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής τους (Grønhoj&Thøgersen, 2012; Ζαφειρούδη, 2013). Η επίδραση της ηλικίας δεν περιορίζεται μόνο στο πώς εφαρμόζουν οι γονείς φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές, αλλά και στον τρόπο που μεταδίδουν τις αξίες αυτές στα παιδιά τους (Meeusen, 2014; Βασιλούδης, 2010).

Έρευνες δείχνουν ότι οι γονείς διαφορετικών ηλικιακών ομάδων επηρεάζουν με ποικίλους τρόπους τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών τους. Σύμφωνα με τους Kong&Jia (2023), η μετάδοση της περιβαλλοντικής γνώσης από τους γονείς στα παιδιά εξαρτάται σημαντικά από την ηλικία των γονέων. Οι μεγαλύτεροι σε ηλικία γονείς συνήθως διδάσκουν τις αξίες αυτές μέσα από πιο παραδοσιακές, δομημένες διαδικασίες. Από την άλλη, οι νεότεροι γονείς συχνά προτιμούν πιο σύγχρονες, ευέλικτες μεθόδους που βασίζονται στην τεχνολογία (Milfontetal., 2020; Ágostonetal., 2024). Παράλληλα, η μελέτη των Casaló&Escario (2018) επιβεβαιώνει ότι οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς εμφανίζουν μεγαλύτερη συνέπεια στην περιβαλλοντική τους στάση και συμπεριφορά, γεγονός που ενισχύει τη διαμόρφωση βιώσιμων συνηθειών στα παιδιά τους.

Η ενεργή συμμετοχή των γονέων στην περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους είναι καθοριστική για την επιτυχία των σχολικών προγραμμάτων βιωσιμότητας (Cottrell&Dierkes, 2018; Ελευθερίου, 2022). Οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς είναι πιο πιθανό να συνεργαστούν με τα σχολεία, να υποστηρίξουν εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν σε βιωματικά προγράμματα και περιβαλλοντικές δράσεις (Jančius&Gavenauskas, 2022; Δαλαμπίρα, 2021). Αντίθετα, οι νεότεροι γονείς συχνά προτιμούν να χρησιμοποιούν ψηφιακές πλατφόρμες, κοινωνικά δίκτυα και εφαρμογές για να προωθήσουν την οικολογική ευαισθητοποίηση των παιδιών τους (Milfontetal., 2020).

Παράλληλα, η ηλικία των γονέων φαίνεται να επηρεάζει τη σταθερότητα και τη διάρκεια των περιβαλλοντικών τους πρακτικών. Οι μεγαλύτεροι γονείς τείνουν να έχουν πιο βαθιά ριζωμένες περιβαλλοντικές συνήθειες, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, πρακτικές που ενισχύονται μέσα στην οικογένεια και μεταδίδονται από γενιά σε γενιά (Scopellitietal., 2022). Από την άλλη, οι νεότεροι γονείς ενσωματώνουν σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους, χρησιμοποιώντας εκπαιδευτικά βίντεο, εφαρμογές και διαδραστικά μέσα για να καλλιεργήσουν την οικολογική συνείδηση των παιδιών τους (Colladoetal., 2019b; Damerelletal., 2013).

Η σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών στην περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι αμφίδρομη. Ενώ οι γονείς επηρεάζουν την οικολογική στάση των παιδιών τους, τα παιδιά συχνά ενθαρρύνουν τους γονείς τους να υιοθετήσουν πιο φιλικές προς το περιβάλλον συνήθειες, όπως η ανακύκλωση και η μείωση της σπατάλης ενέργειας (Guan&Geng, 2024). Οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς, έχοντας ήδη διαμορφώσει σταθερές οικολογικές συνήθειες, είναι πιο πιθανό να λειτουργούν ως πρότυπα για τα παιδιά τους (Liu&Green, 2024).

Οι διαφορές στις γενιές γονέων αντικατοπτρίζονται και στις περιβαλλοντικές τους στάσεις. Οι BabyBoomers (1946–1964) δίνουν μεγαλύτερη έμφαση σε παραδοσιακές πρακτικές, όπως η ανακύκλωση και η κοινοτική δράση (Meeusen, 2014; Papadopoulos&Markakis, 2022). Οι Millennials (1981–1996) τείνουν να ενσωματώνουν τη βιωσιμότητα στην καθημερινότητά τους, επενδύοντας σε πράσινη κατανάλωση και επιχειρηματικότητα (Cottrell&Dierkes, 2018; Rodriguez&Garcia, 2023). Η γενιά Z (1997–2012), που αντιπροσωπεύει τους νεότερους γονείς, βασίζεται κυρίως στα ψηφιακά μέσα και στα κοινωνικά δίκτυα για την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους, δίνοντας έμφαση σε παγκόσμια περιβαλλοντικά ζητήματα και στη διασύνδεση με άλλες κοινότητες μέσω διαδικτύου (Milfontetal., 2020; Johnson &Lee, 2024).

Ακόμα και οι καταναλωτικές επιλογές των γονέων διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία τους. Οι μεγαλύτεροι γονείς επικεντρώνονται στη μείωση της σπατάλης και στη διατήρηση φυσικών πόρων, ενώ οι νεότεροι γονείς είναι πιο πιθανό να επενδύσουν σε πιστοποιημένα οικολογικά προϊόντα, βλέποντας την κατανάλωσή τους ως έναν τρόπο να εκφράσουν την περιβαλλοντική τους ευθύνη (Guan&Geng, 2024). Επιπλέον, οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς θεωρούν τη βιωσιμότητα έναν μακροπρόθεσμο στόχο που ενσωματώνουν στην καθημερινότητά τους, ενώ οι νεότεροι προτιμούν να εκφράζουν την περιβαλλοντική τους ευαισθητοποίηση μέσω άμεσων και τεχνολογικά καθοδηγούμενων δράσεων (Liu&Green, 2024).

Η ηλικία των γονέων επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται και μεταδίδουν τις φιλοπεριβαλλοντικές αξίες στα παιδιά τους. Οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς τείνουν να υιοθετούν πιο σταθερές και διαχρονικές

περιβαλλοντικές πρακτικές, ενώ οι νεότεροι βασίζονται περισσότερο στις νέες τεχνολογίες για να ενισχύσουν την περιβαλλοντική συνείδηση των παιδιών τους.

1.3.2 Φύλο και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Οι επιστημονικές μελέτες καταδεικνύουν με συνέπεια ότι το φύλο διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών εντός της οικογένειας. Οι διαφοροποιήσεις στις στρατηγικές που υιοθετούν άνδρες και γυναίκες γονείς για τη βιωσιμότητα και την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους είναι εμφανείς, με την ηλικιακή ομάδα των παιδιών να αποτελεί σημαντικό παράγοντα.

Στις πρώτες ηλικίες, οι μητέρες ασκούν ισχυρότερη επιρροή, ενθαρρύνοντας τη βιωματική μάθηση μέσω δραστηριοτήτων όπως η κηπουρική και η ανακύκλωση (Jia, 2021). Καθώς τα παιδιά εισέρχονται στην εφηβεία, οι πατέρες αποκτούν μεγαλύτερη επιρροή, εστιάζοντας σε τεχνολογικές λύσεις και θεωρητικές προσεγγίσεις (Jia, 2021). Επιπλέον, οι έφηβοι μπορούν να επηρεάσουν τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων τους – κυρίως των πατέρων – μέσα από εκπαιδευτικές αλληλεπιδράσεις, γεγονός που αποδεικνύει πως η περιβαλλοντική συνείδηση δεν μεταδίδεται μόνο από γονείς σε παιδιά, αλλά μπορεί να λειτουργήσει και αντίστροφα (Singhetal., 2020).

Η επιρροή των γονέων παραμένει ισχυρή κατά την παιδική και προεφηβική ηλικία, με τις μητέρες να παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά ηλικίας 9-13 ετών, ενώ οι συνομήλικοι αποκτούν μεγαλύτερη επιρροή κατά την εφηβεία (Colladoetal., 2017a). Ωστόσο, αν και η επίδραση των γονέων τείνει να μειώνεται με την ηλικία, η κοινωνικοποίηση που έχουν ήδη προσφέρει παραμένει καθοριστική για τη διαμόρφωση της στάσης των νέων απέναντι στο περιβάλλον (Grønhøj&Thøgersen, 2017).

Η επιρροή του φύλου του γονέα στη διαμόρφωση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών είναι εμφανής και καθοριστική. Σύμφωνα με τη μελέτη των Meeusen (2014), οι μητέρες τείνουν να ασχολούνται πιο ενεργά με τις καθημερινές φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, γεγονός που επηρεάζει άμεσα τις συνήθειες των παιδιών τους. Αντίθετα, οι πατέρες έχουν μεγαλύτερη τάση να εμπλέκονται σε περιβαλλοντικά θέματα που σχετίζονται με τη μακροπρόθεσμη αειφορία, όπως η τεχνολογική καινοτομία και οι πολιτικές για την κλιματική αλλαγή (Xiao&McCrigh, 2012). Επιπλέον, η έρευνα των Leppänenetal. (2012) διαπίστωσε ότι οι μητέρες επηρεάζουν περισσότερο τα παιδιά τους σε συναισθηματικό επίπεδο, ενώ οι πατέρες συμβάλλουν στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων μέσω της ενίσχυσης της ορθολογικής σκέψης. Παράλληλα, η μελέτη των Katz-Gerroetal. (2020) αναφέρει ότι οι μητέρες λειτουργούν ως βασικοί φορείς της διαγενεακής μετάδοσης οικολογικών αξιών, ενώ οι πατέρες διαδραματίζουν υποστηρικτικό ρόλο σε συγκεκριμένες δράσεις, όπως η περιβαλλοντική εκπαίδευση και η χρήση «πράσινης» τεχνολογίας. Συνολικά, η αλληλεπίδραση των γονέων με τα παιδιά τους όσον αφορά τις περιβαλλοντικές πρακτικές είναι άμεσα επηρεασμένη από το φύλο, με τις μητέρες να ενισχύουν την καθημερινή βιωματική μάθηση και τους πατέρες να επικεντρώνονται σε στρατηγικές προσεγγίσεις για την αειφορία.

Στην Ελλάδα, μελέτες επιβεβαιώνουν ότι οι διαφορετικοί τύποι γονεϊκής προσέγγισης επηρεάζουν την κοινωνική και περιβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών. Οι μητέρες προωθούν βιωματικές στάσεις μέσω της καθημερινής πρακτικής, ενώ οι πατέρες επικεντρώνονται σε στρατηγικά περιβαλλοντικά ζητήματα και τεχνολογικές προσεγγίσεις της βιωσιμότητας (Βασίου&Κρασανάκη, 2022; Τσακμάκη, 2023). Παρόμοιες διαφοροποιήσεις εντοπίζονται και σε άλλες χώρες, υποδεικνύοντας ότι οι

έμφυλες διαφορές στη διαμόρφωση οικολογικών στάσεων δεν είναι αποκλειστικά πολιτισμικό φαινόμενο αλλά βαθύτερα κοινωνικό και ψυχολογικό (Καλαϊτζόγλου, 2018).

Οι γυναίκες, λόγω κοινωνικών προσδοκιών και έμφυλων ρόλων, αναλαμβάνουν περισσότερες καθημερινές οικολογικές πρακτικές, ενώ οι άνδρες επικεντρώνονται σε μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε ενεργειακή αποδοτικότητα και τεχνολογικές λύσεις (Kennedy&Kmec, 2018). Η βιωματική εκπαίδευση μέσω της καθημερινότητας ενισχύεται από τις μητέρες, ενώ οι πατέρες προσφέρουν περισσότερο θεωρητική και στρατηγική προσέγγιση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση (Colladoetal., 2019).

Οι νέες προσεγγίσεις εστιάζουν στην αμφίδρομη σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών, με τα παιδιά να διαμορφώνουν τις φιλοπεριβαλλοντικές συνήθειες των γονέων τους μέσω αλληλεπίδρασης και πίεσης (Singhetal., 2020; Zukauskienes, 2021). Οι γυναίκες, λόγω οικοφεμινιστικών στάσεων και κοινωνικών δομών, έχουν μεγαλύτερη οικολογική ανησυχία σε σχέση με τους άνδρες (Echavarren, 2023). Οι γυναίκες συμμετέχουν πιο ενεργά σε οικιακές οικολογικές πρακτικές, ενώ οι άνδρες προτιμούν να εμπλέκονται σε περιβαλλοντικά ζητήματα που αφορούν τις μεταφορές και τις δημόσιες δράσεις (Briscoeetal., 2019).

Επιπλέον, οι φοιτήτριες έχουν μεγαλύτερη οικολογική ευαισθητοποίηση και εμπλοκή σε αειφόρες πρακτικές συγκριτικά με τους άνδρες συμφοιτητές τους (Vicente-Molinaetal., 2018). Τέλος, κοινωνικοδημογραφικοί παράγοντες όπως το φύλο επηρεάζουν τις φιλοπεριβαλλοντικές αποφάσεις, με τις γυναίκες να είναι πιθανότερο να αναπτύξουν μακροχρόνιες οικολογικές συνήθειες (Pateletal., 2017).

1.3.3 Οικογενειακή Δομή και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η οικογενειακή δομή αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στη διαμόρφωση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των γονέων, επηρεάζοντας την υιοθέτηση βιώσιμων πρακτικών όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας, η βιώσιμη κατανάλωση και η ενεργός συμμετοχή σε περιβαλλοντικά προγράμματα. Έρευνες έχουν δείξει ότι η ύπαρξη δύο γονέων, η μονογονεϊκότητα ή η παρουσία εκτεταμένης οικογενειακής υποστήριξης παίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο οι γονείς ενσωματώνουν περιβαλλοντικές αξίες στην καθημερινότητά τους (Dagaduetal., 2024).

Η οικογενειακή δομή επηρεάζει επίσης τον βαθμό στον οποίο οι γονείς υιοθετούν φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές, όπως η ανακύκλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας και η χρήση βιώσιμων προϊόντων. Οι μονογονεϊκές και διαζευγμένες οικογένειες συχνά αντιμετωπίζουν διαφορετικές προκλήσεις σε σχέση με τις οικογένειες με δύο γονείς, οι οποίες επηρεάζουν τη στάση τους απέναντι στο περιβάλλον. Έρευνες δείχνουν ότι οι μονογονεϊκοί γονείς αντιμετωπίζουν αυξημένα οικονομικά και χρονικά εμπόδια που επηρεάζουν την ικανότητά τους να συμμετέχουν ενεργά σε περιβαλλοντικές δράσεις. Οι Dagaduetal. (2024) ανέφεραν ότι η οικονομική σταθερότητα είναι ένας από τους βασικούς παράγοντες που καθορίζουν τη συμμετοχή των γονέων σε φιλοπεριβαλλοντικές δραστηριότητες. Οι μονογονεϊκές οικογένειες έχουν συχνά περιορισμένη πρόσβαση σε οικολογικά προϊόντα και υπηρεσίες, καθώς το αυξημένο κόστος των βιώσιμων επιλογών καθιστά δύσκολη την υιοθέτησή τους.

Η δομή της οικογένειας μπορεί να επηρεάσει τη δέσμευση των γονέων σε φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές. Σύμφωνα με τους Dagaduetal. (2024), οι γονείς σε οικογένειες με δύο γονείς έχουν περισσότερη ευελιξία στη διαχείριση του χρόνου και

των πόρων τους, γεγονός που τους επιτρέπει να συμμετέχουν πιο ενεργά σε δραστηριότητες όπως η διαλογή απορριμμάτων και η συμμετοχή σε περιβαλλοντικές δράσεις. Αντίθετα, οι μονογονεϊκές οικογένειες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες προκλήσεις λόγω των αυξημένων ευθυνών ενός μόνο γονέα, ο οποίος έχει λιγότερο χρόνο και οικονομικούς πόρους στη διάθεσή του.

Οι Evensen&Stedman (2024) εξέτασαν τη σχέση μεταξύ οικογενειακής κατάστασης και περιβαλλοντικής συμπεριφοράς κατά την πανδημία COVID-19 και διαπίστωσαν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα παρουσίασαν μειωμένη συμμετοχή σε προγράμματα βιωσιμότητας σε σύγκριση με οικογένειες με δύο γονείς. Επιπλέον, η απουσία ενός δεύτερου γονέα συχνά μεταφράζεται σε μειωμένη δυνατότητα μεταφοράς των οικολογικών αξιών στα παιδιά, καθώς η πίεση των καθημερινών υποχρεώσεων αφήνει λιγότερο χρόνο για εκπαιδευτικές και βιώσιμες πρακτικές.

Η σημασία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης αναδεικνύεται στη μελέτη των Binnington (2024), η οποία δείχνει ότι οι γονείς που εκτίθενται σε βιώσιμες πρακτικές μέσω των σχολικών προγραμμάτων των παιδιών τους είναι πιθανότερο να ενσωματώσουν περιβαλλοντικές συνήθειες στην καθημερινότητά τους. Αυτή η επίδραση είναι εντονότερη σε οικογένειες με σταθερή δομή, καθώς τα παιδιά έχουν περισσότερες ευκαιρίες να εφαρμόσουν τις οικολογικές τους γνώσεις στο σπίτι.

Στη μελέτη των Kanu et al. (2025), αναλύθηκε η επίδραση της κοινωνικής υποστήριξης στις περιβαλλοντικές επιλογές των γονέων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες που διαθέτουν ισχυρά κοινωνικά δίκτυα έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συμμετέχουν σε περιβαλλοντικές δράσεις, καθώς οι κοινωνικές τους συνδέσεις αντισταθμίζουν τις ελλείψεις χρόνου και πόρων.

Η έρευνα των Pellón-Elexpurueta. (2024) ανέδειξε επίσης τη σημασία της ψυχολογικής και συναισθηματικής κατάστασης των γονέων στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής τους συμπεριφοράς. Οι γονείς που βιώνουν υψηλά επίπεδα στρες λόγω διαζυγίου ή οικονομικών δυσκολιών είναι λιγότερο πιθανό να εμπλακούν σε δράσεις για τη βιωσιμότητα, γεγονός που επηρεάζει και τις περιβαλλοντικές επιλογές των παιδιών τους.

Παρόλα αυτά, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι μονογονεϊκές οικογένειες επιδεικνύουν ισχυρότερη περιβαλλοντική δέσμευση, κυρίως όταν διαθέτουν ισχυρή προσωπική πεποίθηση σχετικά με τη σημασία της βιωσιμότητας. Η μελέτη των Ghanemetal. (2024) έδειξε ότι οι διαζευγμένοι γονείς που έχουν υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση τείνουν να μεταδίδουν αυτές τις αξίες στα παιδιά τους, παρά τις πρακτικές δυσκολίες.

Συνολικά, η επίδραση της μονογονεϊκότητας και του διαζυγίου στην περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων δεν είναι μονοδιάστατη. Παράγοντες όπως η οικονομική κατάσταση, η κοινωνική υποστήριξη και οι ατομικές αξίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην περιβαλλοντική δέσμευση αυτών των οικογενειών.

1.3.4 Αριθμός Παιδιών και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Ο αριθμός των παιδιών σε μια οικογένεια αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα που επηρεάζει τις γονεϊκές πρακτικές, καθώς και τις φιλοπεριβαλλοντικές συμπεριφορές των γονέων. Οι σύγχρονες έρευνες δείχνουν ότι οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά τείνουν να εφαρμόζουν στρατηγικές εξοικονόμησης, ανακύκλωσης και βιωσιμότητας, προκειμένου να ανταποκριθούν στις αυξημένες ανάγκες τους (Matthies, Selge&Klöckner, 2012). Επιπλέον, τα παιδιά διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση των περιβαλλοντικών στάσεων των γονέων, επηρεάζοντάς τους μέσω

των εκπαιδευτικών τους εμπειριών και των κοινωνικών επιρροών (Grønhøj&Thøgersen, 2017).

Σύμφωνα με τη μελέτη των Singh, Oates και Alevizou (2020), η σχέση μεταξύ των γονέων και των παιδιών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των περιβαλλοντικών στάσεων των οικογενειών. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι οι πολυμελείς οικογένειες έχουν μεγαλύτερη συνειδητοποίηση σχετικά με τη διαχείριση των φυσικών πόρων και την κατανάλωση ενέργειας, γεγονός που οδηγεί σε αυξημένες φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές. Παράλληλα, τα παιδιά συχνά ενθαρρύνουν τους γονείς τους να υιοθετήσουν περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές μέσω σχολικών προγραμμάτων και κοινωνικών επιρροών.

Η μελέτη των Mónus (2022) έδειξε ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση που παρέχεται στα σχολεία, σε συνδυασμό με τον αριθμό των παιδιών σε μια οικογένεια, επηρεάζει σημαντικά τη συνολική περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων. Τα παιδιά που εκτίθενται σε εκπαιδευτικά προγράμματα βιωσιμότητας μεταφέρουν τις γνώσεις και τις αξίες τους στο οικογενειακό περιβάλλον, οδηγώντας σε θετικές αλλαγές στις καταναλωτικές συνήθειες της οικογένειας. Η έρευνα των Barrera-Hernández και Sotelo-Castillo (2020) ανέλυσε τη σύνδεση μεταξύ της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών και της συμπεριφοράς των γονέων. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά τείνουν να αναπτύσσουν ισχυρότερη οικολογική ταυτότητα, καθώς η αλληλεπίδραση μεταξύ των παιδιών δημιουργεί έναν κύκλο περιβαλλοντικής επιρροής που επηρεάζει και τους γονείς. Η Clayton και Bragg (2021) μελέτησε πώς οι ανησυχίες των παιδιών για την κλιματική αλλαγή επηρεάζουν τις γονεϊκές συμπεριφορές. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά είναι πιθανότερο να συμμετέχουν σε συλλογικές δράσεις προστασίας του

περιβάλλοντος και να επενδύουν σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η μελέτη των Collado, Rosa και Corraliza (2020) ανέλυσε τον αντίκτυπο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που εστιάζουν στην περιβαλλοντική συνείδηση των παιδιών. Η έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα παιδιά με αδέρφια είναι πιο πιθανό να μεταφέρουν περιβαλλοντικές γνώσεις και πρακτικές μέσα στην οικογένεια, ενισχύοντας τις φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις των γονέων.

Εκτός από τη φιλοπεριβαλλοντική διάσταση, ο αριθμός των παιδιών επηρεάζει επίσης τη συνολική γονεϊκή συμπεριφορά. Σύμφωνα με τη μελέτη των Morawska (2020), ο τρόπος διαπαιδαγώγησης επηρεάζεται από τον αριθμό των παιδιών, καθώς οι γονείς προσαρμόζουν τις πρακτικές τους ώστε να ανταποκριθούν στις αυξημένες ανάγκες της οικογένειας. Οι γονείς με πολλά παιδιά υιοθετούν συμπεριφορές που στοχεύουν στη βελτίωση της συνοχής της οικογένειας και της κατανομής των πόρων, γεγονός που μπορεί να έχει θετικές επιδράσεις στη βιωσιμότητα.

Η Zimmer-Gembeck και Rudolph (2022) ανέλυσαν τη ρύθμιση των συναισθημάτων των γονέων και τη σχέση της με τις μεθόδους διαπαιδαγώγησης. Διαπίστωσαν ότι οι γονείς με περισσότερα παιδιά αναπτύσσουν διαφορετικές στρατηγικές συναισθηματικής διαχείρισης, γεγονός που επηρεάζει τις καθημερινές τους αποφάσεις και, κατ' επέκταση, τη στάση τους απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα.

Η μελέτη των Chung και Lanier (2022) εξέτασε το άγχος των γονέων και πώς αυτό επηρεάζεται από τον αριθμό των παιδιών. Οι πολυμελείς οικογένειες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη πίεση στη διαχείριση των οικονομικών και των καθημερινών αναγκών, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει τη γενικότερη προσέγγισή τους προς την κατανάλωση και τη διαχείριση φυσικών πόρων. Τέλος, η Feinberg και Tornello (2022) ανέλυσαν πώς ο αριθμός των παιδιών επηρεάζει τη λειτουργία της

οικογένειας και τη δυναμική των σχέσεων μεταξύ γονέων και παιδιών. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά τείνουν να εφαρμόζουν πιο αυστηρές και οργανωμένες πρακτικές διαχείρισης των φυσικών και οικονομικών πόρων.

Στην ελληνική πραγματικότητα, οι γονείς με περισσότερα παιδιά φαίνεται να υιοθετούν συγκεκριμένες περιβαλλοντικές πρακτικές, επηρεαζόμενοι τόσο από τις αυξημένες οικογενειακές ανάγκες όσο και από τις αξίες που μεταδίδουν στα παιδιά τους. Σύμφωνα με τη μελέτη της Τσακμάκη (2023), η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην προσχολική ηλικία διαμορφώνει τις συνήθειες των παιδιών, ενώ η οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο στη μεταφορά αυτών των αξιών. Ειδικότερα, οι γονείς πολυμελών οικογενειών τείνουν να ενθαρρύνουν την ανακύκλωση και τη μείωση κατανάλωσης ενέργειας, καθώς η μεγαλύτερη παραγωγή απορριμμάτων ενισχύει την ανάγκη για οικολογική διαχείριση. Σε αυτό το πλαίσιο, η ελληνική οικογένεια διαδραματίζει κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων, καθώς η συμβίωση πολλών μελών ενθαρρύνει τη συλλογική υπευθυνότητα και τη βιώσιμη κατανάλωση.

1.3.5 Θρησκευτικές Πεποιθήσεις και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των γονέων, καθώς επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται την ευθύνη τους απέναντι στη φύση, την κατανάλωση πόρων και τη διαγενεακή μετάδοση οικολογικών αξιών. Σύγχρονες έρευνες αναδεικνύουν ότι η θρησκευτική ηθική συχνά ενθαρρύνει βιώσιμες πρακτικές, ενώ η συμμετοχή σε θρησκευτικές κοινότητες μπορεί να ενισχύσει τη συλλογική δράση υπέρ του περιβάλλοντος.

Η έρευνα των Alametal. (2025) χρησιμοποιεί τη θεωρία αξίας-πίστης-κανονισμών (value-belief-normtheory) για να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο οι θρησκευτικές πεποιθήσεις διαμορφώνουν τις αγοραστικές αποφάσεις των ατόμων. Μέσα από μια ποσοτική ανάλυση δεδομένων που συλλέχθηκαν από 1.200 καταναλωτές διαφορετικών θρησκευτικών παραδόσεων, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι τα άτομα με υψηλά επίπεδα θρησκευτικότητας παρουσιάζουν μεγαλύτερη προθυμία να αγοράζουν ανακυκλωμένα και βιώσιμα προϊόντα. Επιπλέον, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι θρησκευτικές αξίες, όπως η αποφυγή σπατάλης και η ηθική ευθύνη απέναντι στη φύση, λειτουργούν ως μεσολαβητές στη διαδικασία λήψης περιβαλλοντικά υπεύθυνων καταναλωτικών αποφάσεων (Alametal., 2025).

Οι Dasetal. (2025) διερευνούν τον ρόλο των θρησκευτικών αφηγήσεων και μύθων στη διαμόρφωση των φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων. Μέσα από ανάλυση περιεχομένου θρησκευτικών κειμένων και ποιοτικές συνεντεύξεις με πιστούς από διαφορετικές θρησκείες, διαπιστώθηκε ότι οι θρησκευτικές παραδόσεις που παρουσιάζουν τη φύση ως ιερή (όπως ο Ινδουισμός και ο Βουδισμός) ενισχύουν την υπευθυνότητα και την περιβαλλοντική προστασία. Αντίθετα, σε ορισμένες δυτικές θρησκευτικές προσεγγίσεις όπου η φύση εκλαμβάνεται ως ένας πόρος για ανθρώπινη χρήση, οι στάσεις απέναντι στο περιβάλλον είναι λιγότερο προστατευτικές (Dasetal., 2025).

Η έρευνα των Liuetal. (2025) εστιάζει στη σχέση μεταξύ θρησκευτικής ταυτότητας και τουριστικής συμπεριφοράς, με έμφαση στην περιβαλλοντική συνείδηση. Μέσα από μια μελέτη πεδίου σε τουριστικούς προορισμούς στην Ασία, διαπιστώθηκε ότι οι τουρίστες που αυτοπροσδιορίζονται ως ιδιαίτερα θρησκευόμενοι τείνουν να αποφεύγουν δραστηριότητες που μπορεί να βλάψουν το φυσικό περιβάλλον,

όπως η σπατάλη πόρων και η αλόγιστη χρήση πλαστικών. Επίσης, οι ίδιοι προτιμούν να επισκέπτονται περιοχές που θεωρούνται ιερές ή με έντονο φυσικό στοιχείο, γεγονός που υποδηλώνει μια πιο ισχυρή περιβαλλοντική ηθική (Liu et al., 2025).

Η σημασία της ισλαμικής ηθικής στην προώθηση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς μεταξύ των μουσουλμανικών οικογενειών έχει επιβεβαιωθεί και από πρόσφατες μελέτες. Σύμφωνα με την έρευνα των Alfiyanto, Ikhwan και Syafrullah (2024), οι μουσουλμάνοι γονείς που ενσωματώνουν τις αρχές της ισλαμικής ηθικής στην ανατροφή των παιδιών τους συμβάλλουν σημαντικά στη διαμόρφωση περιβαλλοντικά υπεύθυνων στάσεων. Η έρευνα βασίστηκε σε συνεντεύξεις με 500 μουσουλμάνους γονείς και ανέδειξε ότι αξίες όπως η προστασία της φύσης και η υπευθυνότητα απέναντι στη δημιουργία μεταδίδονται στα παιδιά μέσω της οικογενειακής διαπαιδαγώγησης και της συμμετοχής σε θρησκευτικές τελετές (Alfiyanto et al., 2024).

Οι Kim & Sherman (2025) εξετάζουν τη σχέση μεταξύ κοινωνικών αξιών, θρησκευτικότητας και περιβαλλοντικής δράσης μέσα από μια συγκριτική ανάλυση δεδομένων από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Νότια Κορέα. Τα ευρήματα τους δείχνουν ότι οι θρησκευτικές κοινότητες όχι μόνο ενισχύουν την αίσθηση της συλλογικής ευθύνης απέναντι στο περιβάλλον, αλλά συχνά αναλαμβάνουν και οργανωμένη δράση, όπως εκστρατείες καθαρισμού και προγράμματα αναδάσωσης (Kim & Sherman, 2025). Στην Κίνα, η μελέτη των Yang & Lu (2024) αναλύει τις διαφορετικές περιβαλλοντικές στάσεις που επηρεάζονται από τις ανατολικές και δυτικές θρησκευτικές παραδόσεις. Οι ερευνητές χρησιμοποίησαν δεδομένα από 2.000 συμμετέχοντες και διαπίστωσαν ότι οι βουδιστικές και ταοϊστικές πεποιθήσεις, που διδάσκουν την εναρμόνιση με τη φύση, οδηγούν σε αυξημένη περιβαλλοντική

συνείδηση και πρακτικές βιωσιμότητας (Yang&Lu, 2024).Επιπλέον, η μελέτη των Kaida&Sobian (2024) στην Ιαπωνία και τη Μαλαισία διερεύνησε τον ρόλο των θρησκευτικών αξιών στη μείωση της χρήσης πλαστικών. Μέσα από έρευνα με 800 συμμετέχοντες, διαπιστώθηκε ότι οι θρησκευόμενοι πολίτες είχαν μεγαλύτερη προθυμία να υιοθετήσουν εναλλακτικές λύσεις αντί του πλαστικού, καθώς αντιλαμβάνονται τη σπατάλη ως ηθική παράβαση (Kaida&Sobian, 2024).

Τέλος, η μελέτη των Major-Smith, Halstead και Golding (2024) ανέλυσε δεδομένα από τη μακροχρόνια έρευνα AvonLongitudinalStudy of Parents and Children (ALSPAC) στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι γονείς που είναι πιο θρησκευόμενοι είναι πιθανότερο να διαμορφώσουν φιλοπεριβαλλοντικές αξίες στα παιδιά τους, ενισχύοντας την ηθική ευθύνη απέναντι στη φύση (Major-Smithetal., 2024).

Η επιλογή γενικών μελετών αντί για έρευνες αποκλειστικά για γονείς έγινε ώστε να κατανοηθεί συνολικά ο τρόπος με τον οποίο οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επηρεάζουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά. Οι γονείς διαμορφώνουν τις στάσεις των παιδιών τους μέσα από τις αξίες που ήδη έχουν υιοθετήσει, γι' αυτό και η ευρύτερη επίδραση της θρησκείας είναι καθοριστική. Παρόλο που θα ήταν ιδανικό να εστιάσουμε αποκλειστικά στους γονείς, οι διαθέσιμες έρευνες δεν επαρκούν. Έτσι, οι μελέτες αυτές προσφέρουν μια ισχυρή θεωρητική βάση, επιτρέποντας τη σύνδεση της θρησκείας με τη γονεϊκή περιβαλλοντική αγωγή.

1.3.6 Εκπαίδευση των Γονέων και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά

Η εκπαίδευση των γονέων έχει αναδειχθεί ως ένας κρίσιμος παράγοντας που επηρεάζει τη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων και συμπεριφορών των παιδιών τους. Οι επιστημονικές μελέτες που έχουν διερευνήσει τη σχέση μεταξύ του

μορφωτικού επιπέδου των γονέων και της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των παιδιών τους καταλήγουν σε σαφή συμπεράσματα, αλλά και σε ορισμένες προκλήσεις που αξίζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Η συστηματική ανασκόπηση των Liu&Green (2024) εξετάζει τη βιβλιογραφία σχετικά με τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών. Η μελέτη αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά. Η μελέτη των Blagdanić&MarušićJablanović (2024) στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη Σερβία ανέδειξε ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει άμεσα την οικολογική γνώση και τις γνωστικές περιβαλλοντικές δεξιότητες των παιδιών. Οι μαθητές των οποίων οι γονείς είχαν ανώτερη εκπαίδευση παρουσίασαν υψηλότερη περιβαλλοντική εγγραμματοσύνη και μεγαλύτερη προθυμία να συμμετάσχουν σε δράσεις βιωσιμότητας στο σχολείο και στο σπίτι. Στη μελέτη των Wang&Li (2024) εξετάζεται η αμφίδρομη σχέση μεταξύ γονέων και παιδιών στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι οι γονείς με υψηλότερη μόρφωση όχι μόνο ενισχύουν τη φιλοπεριβαλλοντική στάση των παιδιών, αλλά και επηρεάζονται από τις περιβαλλοντικές ανησυχίες των παιδιών τους, δημιουργώντας έναν κύκλο αμοιβαίας επιρροής.

Μια παρόμοια μελέτη των Nooretal. (2024) εξέτασε τη σχέση μεταξύ της περιβαλλοντικής γνώσης και της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών, εστιάζοντας στον διαμεσολαβητικό ρόλο που παίζει το εκπαιδευτικό επίπεδο των γονέων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα παιδιά γονέων με πανεπιστημιακή εκπαίδευση είχαν υψηλότερα επίπεδα περιβαλλοντικής γνώσης, γεγονός που ενίσχυε την πιθανότητα υιοθέτησης περιβαλλοντικά υπεύθυνων συμπεριφορών. Επιπλέον, η μελέτη

των Kong&Jia (2023) έδειξε ότι η περιβαλλοντική γνώση μεταδίδεται διαγενεακά, με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων να παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των οικολογικών πεποιθήσεων των παιδιών. Το εύρημα αυτό ενισχύει την άποψη ότι η εκπαίδευση των γονέων λειτουργεί ως καταλυτικός παράγοντας για την ανάπτυξη περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών.

Η μελέτη των Stanišić, Maksić&Nenadić (2023) στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στη Σερβία επιβεβαιώνει ότι το μορφωτικό επίπεδο των γονέων έχει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής γνώσης και ευαισθητοποίησης των παιδιών. Μέσα από έρευνα σε μαθητές, οι ερευνητές βρήκαν ότι τα παιδιά που προέρχονταν από οικογένειες με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης έδειξαν αυξημένη οικολογική συνείδηση και μεγαλύτερη συμμετοχή σε περιβαλλοντικές δραστηριότητες (Stanišić*et al.*, 2023).

Η μελέτη των Sari, Damayanti&Bahfen (2024) εξετάζει πώς οι γνώσεις των γονέων για την τεχνολογία και την εκπαίδευσή τους επηρεάζουν τις συμπεριφορές των παιδιών απέναντι στη χρήση ψηφιακών εργαλείων. Αν και η έρευνα εστιάζει στη χρήση τεχνολογίας, τα ευρήματα δείχνουν ότι οι γονείς με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης διαδραματίζουν πιο ενεργό ρόλο στην καθοδήγηση των παιδιών τους, γεγονός που μπορεί να επηρεάζει και την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών (Sari*et al.*, 2024). Η μελέτη των Giancola*et al.* (2024) αναλύει τη διαγενεακή μεταβίβαση περιβαλλοντικής συνείδησης και διαπιστώνει ότι η ηθική κρίση και η εκπαίδευση των γονέων επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την ανάπτυξη περιβαλλοντικής συμπεριφοράς στα παιδιά.

Παρόλα αυτά, η μελέτη των Kaida&Liu (2024) τόνισε ότι η περιβαλλοντική συμπεριφορά δεν είναι πάντα άμεσο αποτέλεσμα της μόρφωσης των γονέων. Παρόλο

που η εκπαίδευση μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική γνώση, άλλοι παράγοντες, όπως οι κοινωνικές επιρροές και οι προσωπικές αξίες των γονέων, διαδραματίζουν επίσης κρίσιμο ρόλο. Ορισμένες οικογένειες με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν υιοθετούν απαραίτητα περιβαλλοντικά υπεύθυνες συμπεριφορές, κάτι που αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω έρευνας σε αυτόν τον τομέα.

1.3.7. Κοινωνικοοικονομικό Επίπεδο και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (SES) των γονέων αποτελεί έναν από τους παράγοντες που συχνά εξετάζονται ως προς την επιρροή τους στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων και συμπεριφορών. Η συζήτηση γύρω από αυτή τη σχέση βασίζεται στην υπόθεση ότι οι γονείς με υψηλότερο SES έχουν μεγαλύτερη περιβαλλοντική συνείδηση και περισσότερους οικονομικούς και εκπαιδευτικούς πόρους για να ενσωματώσουν φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές στην καθημερινότητά τους και να μεταδώσουν αυτές τις αξίες στα παιδιά τους. Ωστόσο, η επιστημονική έρευνα δείχνει ότι η σχέση αυτή δεν είναι απόλυτα γραμμική, καθώς διαμεσολαβείται από ποικίλους ψυχολογικούς, κοινωνικοπολιτισμικούς και θεσμικούς παράγοντες.

Σύμφωνα με την έρευνα του Βασιλούδη (2010), η οικογένεια διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των στάσεων των παιδιών απέναντι στο περιβάλλον. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων δεν επηρέαζε σημαντικά τις περιβαλλοντικές τους πρακτικές. Συγκεκριμένα, δεν εντοπίστηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των στάσεων και των συμπεριφορών γονέων από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι περιβαλλοντικές στάσεις και πρακτικές των γονέων διαμορφώνονται περισσότερο από τις προσωπικές

τους αξίες και λιγότερο από τους οικονομικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες. Αυτό το εύρημα έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη ότι οι γονείς υψηλότερου SES έχουν πάντα μεγαλύτερη περιβαλλοντική συνείδηση και συμμετέχουν ενεργότερα σε περιβαλλοντικές δράσεις.

Η μελέτη των Liu και Koivula (2021), που διεξήχθη στην Κίνα, αναδεικνύει τη σημασία του παιδικού κοινωνικοοικονομικού υποβάθρου στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων κατά την ενηλικίωση. Στη μελέτη τους *Silver Spoon and GreenLifestyle: A National Study of the Association between Childhood Subjective Socioeconomic Status and Adulthood Pro-Environmental Behavior in China*, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα άτομα που μεγάλωσαν σε οικογένειες με υψηλότερο υποκειμενικό SES ανέπτυξαν ισχυρότερη περιβαλλοντική συνείδηση ως ενήλικες. Οι συγγραφείς τόνισαν ότι ο κύριος μηχανισμός μέσω του οποίου το SES επηρεάζει την περιβαλλοντική δράση είναι η διαθεσιμότητα εκπαιδευτικών ευκαιριών και η δυνατότητα έκθεσης σε φιλοπεριβαλλοντικά πρότυπα από νεαρή ηλικία.

Παρόμοια, η μελέτη των Mõnus (2022) εστιάζει στον ρόλο της εκπαίδευσης των γονέων στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι τα παιδιά που προέρχονται από μορφωμένες οικογένειες έχουν μεγαλύτερη επίγνωση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και επιδεικνύουν υψηλότερα επίπεδα ενδιαφέροντος για τη βιωσιμότητα. Ωστόσο, η εκπαίδευση στο σχολικό περιβάλλον μπορεί να λειτουργήσει ως αντισταθμιστικός παράγοντας, δίνοντας τη δυνατότητα σε παιδιά από χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα να αποκτήσουν εξίσου υψηλό επίπεδο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης.

Μια διαφορετική οπτική παρέχει η έρευνα των Collado, Staats και Sancho (2019), η οποία υποστηρίζει ότι η εφαρμογή περιβαλλοντικών πρακτικών δεν εξαρτάται αποκλειστικά από το SES, αλλά και από το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον. Η μελέτη έδειξε ότι γονείς υψηλού SES που δήλωναν υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση δεν εφαρμόζαν πάντα αντίστοιχες πρακτικές. Αντίθετα, οικογένειες με ισχυρή περιβαλλοντική κουλτούρα, ανεξαρτήτως SES, παρουσίαζαν μεγαλύτερη συνέπεια μεταξύ στάσεων και συμπεριφορών, γεγονός που δείχνει ότι η ύπαρξη περιβαλλοντικά προσανατολισμένων προτύπων εντός της οικογένειας είναι πιο σημαντική από την ίδια την οικονομική ή εκπαιδευτική κατάσταση των γονέων.

Οι οικονομικοί περιορισμοί αποτελούν συχνά εμπόδιο στην εφαρμογή φιλοπεριβαλλοντικών πρακτικών. Η έρευνα των Kirsten και Biyase (2025) στη Νότια Αφρική έδειξε ότι οι γονείς χαμηλότερου SES, παρότι ανέφεραν υψηλά επίπεδα περιβαλλοντικής ανησυχίας, δυσκολεύονταν να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές λόγω οικονομικών περιορισμών. Αυτό το εύρημα ενισχύεται από τα δεδομένα των Abd-Rahmanetal. (2022), που κατέδειξαν ότι οι γονείς υψηλότερου SES είχαν μεγαλύτερη οικονομική δυνατότητα να επενδύσουν σε πράσινες τεχνολογίες και οικολογικά προϊόντα, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία ενός πιο βιώσιμου τρόπου ζωής.

Η ψυχολογική διάσταση του SES φαίνεται επίσης να επηρεάζει τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Οι Lietal. (2024) υποστηρίζουν ότι η αντίληψη του ατόμου για την κοινωνικοοικονομική του θέση είναι συχνά πιο καθοριστική από το ίδιο το SES. Άτομα που θεωρούν ότι έχουν υψηλότερη κοινωνική θέση εμφανίζουν μεγαλύτερη αυτοαποτελεσματικότητα και αίσθηση ελέγχου στη ζωή τους, γεγονός που αυξάνει την πιθανότητα υιοθέτησης βιώσιμων πρακτικών. Οι Vrselja, Batinić και Pandžić (2024) καταλήγουν σε παρόμοια συμπεράσματα, δείχνοντας ότι η

αυτοαποτελεσματικότητα (self-efficacy) είναι ισχυρότερος προγνωστικός παράγοντας της περιβαλλοντικής δράσης από ό,τι το ίδιο το SES.

Το SES των γονέων επηρεάζει τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά, αλλά όχι ως απόλυτος παράγοντας. Αν και οι οικογένειες υψηλότερου SES έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα και οικονομική δυνατότητα για βιώσιμες πρακτικές, η ύπαρξη περιβαλλοντικά προσανατολισμένων προτύπων στην οικογένεια και η αυτοαποτελεσματικότητα φαίνεται να διαδραματίζουν πιο καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων.

1.3.8 Κατοικία (Αστική ή Αγροτική Περιοχή) και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη διαμόρφωση οικολογικών αξιών στα παιδιά. Ο τρόπος ζωής και οι καθημερινές πρακτικές των γονέων καθορίζονται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον στο οποίο ζουν, καθώς η πρόσβαση σε φυσικούς πόρους, οι κοινωνικές δομές και οι διαθέσιμες τεχνολογικές λύσεις επηρεάζουν τη στάση τους απέναντι στο περιβάλλον. Η διαφορά μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών αναδεικνύεται σε μελέτες που εξετάζουν τη σχέση μεταξύ της τοποθεσίας κατοικίας και των περιβαλλοντικών πρακτικών που υιοθετούν οι γονείς. Στις αγροτικές κοινότητες, η επαφή με το φυσικό περιβάλλον είναι άμεση και συχνά συνδέεται με την οικονομική δραστηριότητα, ενώ στις πόλεις η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση καλλιεργείται μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα και τη χρήση τεχνολογικών υποδομών.

Οι Huddart-Kennedy και Beckley (2009) υποστηρίζουν ότι οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών παρουσιάζουν υψηλότερα επίπεδα περιβαλλοντικής

ευαισθητοποίησης, καθώς η εξάρτηση από τους φυσικούς πόρους οδηγεί στην υιοθέτηση πρακτικών βιωσιμότητας. Η έρευνά τους δείχνει ότι η άμεση επαφή με τη φύση ενισχύει την αντίληψη των γονέων για τη σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος και τους ενθαρρύνει να μεταδώσουν αυτές τις αξίες στα παιδιά τους. Παρόμοια ευρήματα παρουσιάζουν οι Corralizaetal. (2005), οι οποίοι διαπιστώνουν ότι οι γονείς στις αγροτικές περιοχές αναπτύσσουν περιβαλλοντικές στάσεις μέσω πρακτικών όπως η ανακύκλωση οργανικών αποβλήτων, η διαχείριση του νερού και η βιώσιμη γεωργία.

Η βιωματική μάθηση παίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών στις αγροτικές περιοχές. Σύμφωνα με τους Bogner και Wiseman (1997), τα παιδιά που μεγαλώνουν σε αγροτικές κοινότητες έχουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα, καθώς συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα της φύσης και των ζώων. Αυτή η καθημερινή επαφή με το φυσικό περιβάλλον επιτρέπει την ανάπτυξη μιας βαθύτερης κατανόησης των οικολογικών συστημάτων και της σημασίας της βιωσιμότητας. Αντίστοιχα, οι Nazneen και Asghar (2018) επισημαίνουν ότι οι γονείς στις αγροτικές περιοχές λειτουργούν ως πρότυπα περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς, διαμορφώνοντας τις στάσεις των παιδιών μέσω της διαγενεακής μετάδοσης γνώσεων και πρακτικών.

Σε αντίθεση με τις αγροτικές περιοχές, στις πόλεις η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων διαμορφώνεται από διαφορετικούς παράγοντες, όπως η τεχνολογική πρόοδος, οι κρατικές πολιτικές και οι αστικές υποδομές. Οι Chiangetal. (2018) επισημαίνουν ότι στις αστικές οικογένειες, η χρήση ενεργειακά αποδοτικών συσκευών, όπως τα ηλιακά πάνελ και οι «έξυπνες» τεχνολογίες, αποτελεί μια στρατηγική μείωσης του περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Επιπλέον, η ύπαρξη

δημόσιων προγραμμάτων ανακύκλωσης και η εύκολη πρόσβαση σε πράσινους χώρους επηρεάζουν τις επιλογές των γονέων όσον αφορά τη διαμόρφωση οικολογικών συνηθειών στα παιδιά τους.

Οι Jia και Yu (2021) τονίζουν τη σημασία των αστικών πράσινων υποδομών, όπως τα πάρκα και οι κοινόχρηστοι κήποι, στη διαμόρφωση περιβαλλοντικής ευαισθησίας στα παιδιά. Οι γονείς που ζουν σε περιοχές με εύκολη πρόσβαση σε φυσικούς χώρους είναι πιο πιθανό να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να περνούν χρόνο σε εξωτερικές δραστηριότητες, γεγονός που ενισχύει τη σύνδεσή τους με το φυσικό περιβάλλον. Ωστόσο, οι Jia, Sorgente και Yu (2022) επισημαίνουν ότι στις πόλεις η περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών συχνά βασίζεται σε ψηφιακές εφαρμογές και εκπαιδευτικές πλατφόρμες, προσφέροντας μια εναλλακτική μορφή περιβαλλοντικής αγωγής που διαφέρει από τη βιωματική μάθηση που παρατηρείται στις αγροτικές περιοχές.

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων επηρεάζεται επίσης από τις πολιτικές και τις κοινωνικές δομές που εφαρμόζονται σε κάθε περιοχή. Οι Scopelliti et al. (2022) αναφέρουν ότι οι κυβερνητικές πρωτοβουλίες που προωθούν τη βιωσιμότητα έχουν άμεσο αντίκτυπο στις πρακτικές των γονέων, καθώς μέσω οικονομικών κινήτρων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενθαρρύνεται η εφαρμογή οικολογικών στρατηγικών. Παρομοίως, οι Jančius και Gavenauskas (2022) υποστηρίζουν ότι οι κρατικές πολιτικές μπορούν να επηρεάσουν θετικά τη συμπεριφορά των γονέων, παρέχοντας κίνητρα για τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη συμμετοχή σε δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την τοποθεσία κατοικίας τους, με τις αγροτικές κοινότητες να βασίζονται κυρίως στη

βιωματική μάθηση και τις αστικές οικογένειες να αξιοποιούν τεχνολογικές και θεσμικές λύσεις. Παρόλο που οι προσεγγίσεις αυτές διαφέρουν, ο κοινός στόχος παραμένει η ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών, κάτι που μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη συνδυαστική εφαρμογή βιωματικών εμπειριών και εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

1.3.9.Γεωγραφική Θέση και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η γεωγραφική θέση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των γονέων, επηρεάζοντας τόσο τις καθημερινές πρακτικές τους όσο και τις αντιλήψεις τους σχετικά με τη βιωσιμότητα και τη διαχείριση των φυσικών πόρων. Οι γονείς που ζουν σε διαφορετικά γεωγραφικά περιβάλλοντα, όπως αγροτικές, αστικές, παράκτιες ή ορεινές περιοχές, έρχονται αντιμέτωποι με ποικίλες περιβαλλοντικές προκλήσεις, οι οποίες καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν την προστασία του περιβάλλοντος και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους προς μια οικολογική συνείδηση. Μέσα από τη βιωματική μάθηση, οι πρακτικές και οι αξίες που καλλιεργούν οι γονείς μεταφέρονται στα παιδιά, επηρεάζοντας τις μελλοντικές περιβαλλοντικές τους στάσεις.

Η γεωγραφική διαφοροποίηση επηρεάζει τη διαθεσιμότητα και τη χρήση των φυσικών πόρων, γεγονός που διαμορφώνει την περιβαλλοντική κουλτούρα των γονέων. Η έρευνα των Árnadóttir, Czepkiewicz και Heinonen (2019) ανέδειξε ότι οι γονείς σε αστικά περιβάλλοντα είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν πρακτικές που σχετίζονται με τη μείωση των αποβλήτων, τη χρήση δημόσιων συγκοινωνιών και τη συμμετοχή σε προγράμματα ανακύκλωσης. Αντίθετα, οι γονείς που ζουν σε αγροτικές περιοχές επικεντρώνονται περισσότερο στη βιώσιμη διαχείριση της γης και των υδάτινων πόρων, καθώς η εξάρτησή τους από τη φύση είναι μεγαλύτερη. Η γεωργία και η κτηνοτροφία

αποτελούν βασικές πηγές εισοδήματος για πολλές αγροτικές οικογένειες, και οι γονείς μεταδίδουν στα παιδιά τους γνώσεις σχετικά με τη βέλτιστη διαχείριση των φυσικών πόρων, όπως η εξοικονόμηση νερού μέσω της συλλογής όμβριων υδάτων και η χρήση οργανικών λιπασμάτων. Όλα αυτά ενισχύουν όσα αναλύθηκαν στο προηγούμενο υποκεφάλαιο.

Η τοπογραφία της περιοχής διαμονής των γονέων επηρεάζει σημαντικά τις περιβαλλοντικές τους πρακτικές. Η μελέτη των Evans, Otto και Kaiser (2018) έδειξε ότι σε ορεινές περιοχές, οι γονείς εφαρμόζουν πρακτικές προστασίας του εδάφους και των υδάτινων πόρων, όπως η κατασκευή αναβαθμίδων για την αποτροπή της διάβρωσης και η διαχείριση των υδάτων μέσω παραδοσιακών συστημάτων αποθήκευσης. Αντίθετα, οι γονείς που ζουν σε παράκτιες περιοχές δίνουν έμφαση στη διατήρηση των θαλάσσιων οικοσυστημάτων και στη μείωση της θαλάσσιας ρύπανσης, καθώς βιώνουν άμεσα τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η διάβρωση των ακτών.

Οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που σχετίζονται με τη γεωγραφική θέση επηρεάζουν επίσης τις περιβαλλοντικές πρακτικές των γονέων. Οι Xiao και McCright (2014) διαπίστωσαν ότι οι οικογένειες που ζουν σε απομακρυσμένες ή παραμεθόριες περιοχές, όπου η πρόσβαση σε δημόσιες υποδομές είναι περιορισμένη, βασίζονται περισσότερο σε παραδοσιακές πρακτικές διαχείρισης των φυσικών πόρων. Η ανάγκη για αυτάρκεια οδηγεί τους γονείς να διδάσκουν στα παιδιά τους τεχνικές όπως η χρήση φυσικών μεθόδων καλλιέργειας και η αξιοποίηση τοπικών πόρων για την επιβίωση.

Η επίδραση της οικογένειας στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών είναι εξαιρετικά σημαντική. Οι Collado, Staats και Sancho (2019) διαπίστωσαν ότι οι γονείς διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη μετάδοση

οικολογικών αξιών στους εφήβους, ειδικά όταν ζουν σε περιοχές με αυξημένες περιβαλλοντικές προκλήσεις. Οι έφηβοι που μεγαλώνουν σε οικογένειες με ισχυρές περιβαλλοντικές αξίες είναι πιο πιθανό να αναπτύξουν συμπεριφορές που προάγουν τη βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος στην ενήλικη ζωή τους.

Παρόμοια, η έρευνα των Grønhøj και Thøgersen (2012) επιβεβαίωσε ότι η περιβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών επηρεάζεται περισσότερο από τις πρακτικές και τα πρότυπα που καθορίζουν οι γονείς τους παρά από την πολιτισμική και κοινωνική κουλτούρα της περιοχής τους. Οι γονείς που ζουν σε περιοχές με έντονες περιβαλλοντικές προκλήσεις τείνουν να ενθαρρύνουν περισσότερο τη βιώσιμη συμπεριφορά στα παιδιά τους, ενισχύοντας έτσι την πιθανότητα τα παιδιά να διατηρήσουν αυτές τις στάσεις στην ενήλικη ζωή τους.

Η γεωγραφική διαφοροποίηση επηρεάζει επίσης τη γονική καθοδήγηση και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ο Chen (2024) μελέτησε τις γεωγραφικές και περιβαλλοντικές επιρροές στις συμπεριφορές των νέων, υπογραμμίζοντας τον ρόλο των γονέων στη διαμόρφωση οικολογικής ευαισθητοποίησης ανάλογα με το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνουν. Η έρευνα του Chen (2024) έδειξε ότι οι γεωγραφικές και περιβαλλοντικές συνθήκες επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση της οικολογικής ευαισθητοποίησης των νέων, με τους γονείς να παίζουν καθοριστικό ρόλο στη μεταβίβαση περιβαλλοντικών αξιών. Σε αστικές περιοχές, η γονεϊκή επιρροή εστιάζεται κυρίως σε πρακτικές όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, ενώ σε αγροτικές περιοχές συνδέεται περισσότερο με τη βιωματική επαφή με τη φύση και τη διαχείριση φυσικών πόρων. Αντίστοιχα, σε περιοχές που αντιμετωπίζουν περιβαλλοντική υποβάθμιση, οι γονείς ενισχύουν τη σημασία της περιβαλλοντικής προστασίας, καθώς τα παιδιά βιώνουν άμεσα τις επιπτώσεις της οικολογικής κρίσης.

Συνολικά, η μελέτη κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η περιβαλλοντική συνείδηση των νέων διαμορφώνεται τόσο από την οικογένεια όσο και από τις εμπειρίες που αποκτούν στο περιβάλλον όπου μεγαλώνουν.

Συνοψίζοντας, η γεωγραφική θέση διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των γονέων, επηρεάζοντας τις πρακτικές που επιλέγουν για τη διαχείριση των φυσικών πόρων και τη μετάδοση περιβαλλοντικών αξιών στα παιδιά τους. Οι οικογένειες που ζουν σε περιβαλλοντικά ευάλωτες περιοχές αναπτύσσουν πιο ενεργές στρατηγικές προσαρμογής και εκπαίδευσης, ενισχύοντας έτσι τη δημιουργία μιας νέας γενιάς με υψηλή περιβαλλοντική συνείδηση. Η κατανόηση αυτής της σχέσης μπορεί να βοηθήσει στη χάραξη στοχευμένων πολιτικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης των οικογενειών.

1.3.10 Εργασιακός Τομέας και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων δεν διαμορφώνεται αποκλειστικά από ατομικές πεποιθήσεις, αλλά επηρεάζεται από ένα σύνολο κοινωνικοοικονομικών παραγόντων, ένας εκ των οποίων είναι το επάγγελμά τους. Το είδος της εργασίας, το εργασιακό περιβάλλον και οι οικονομικές απολαβές φαίνεται να καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη στάση των γονέων απέναντι στη βιωσιμότητα και την υιοθέτηση περιβαλλοντικά υπεύθυνων πρακτικών (Parth, 2024). Η σχέση αυτή έχει αναλυθεί εκτενώς σε ερευνητικές μελέτες που εξετάζουν πώς οι εργασιακές συνθήκες, το μορφωτικό επίπεδο και η κοινωνική θέση των γονέων επηρεάζουν τη διάθεσή τους να συμμετάσχουν σε οικολογικές δράσεις (Singhetal., 2020).

Οι γονείς που εργάζονται σε τομείς που προάγουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση και τη βιώσιμη ανάπτυξη, όπως η εκπαίδευση, οι κοινωνικές επιστήμες και

οι περιβαλλοντικές επιστήμες, έχουν αυξημένη πιθανότητα να ενσωματώνουν φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές στην καθημερινότητά τους (Scopelliti et al., 2022). Αυτή η τάση οφείλεται στο γεγονός ότι τέτοια επαγγέλματα προωθούν την περιβαλλοντική συνείδηση μέσω της συνεχούς ενημέρωσης και της συμμετοχής σε σχετικές δραστηριότητες. Αντίθετα, όσοι εργάζονται σε βιομηχανικούς κλάδους ή σε τομείς υψηλής περιβαλλοντικής επιβάρυνσης είναι πιθανότερο να έχουν περιορισμένη έκθεση σε τέτοιες αξίες, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την περιβαλλοντική τους στάση (Nagy, 2024).

Στην ελληνική πραγματικότητα, οι Καλατζή και Τσαγκαράκη (2019) ανέλυσαν τη διαφορά στην περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων ανάλογα με τον επαγγελματικό τομέα στον οποίο εργάζονται. Τα αποτελέσματα της έρευνάς τους έδειξαν ότι οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα, ιδιαίτερα στον χώρο της εκπαίδευσης, επιδεικνύουν μεγαλύτερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση σε σχέση με τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα. Παράλληλα, η έρευνα του Ιωάννου (2022) ανέδειξε ότι οι γονείς με μεγαλύτερη οικονομική σταθερότητα είναι πιθανότερο να εφαρμόζουν φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές, καθώς η οικονομική ασφάλεια επιτρέπει τη μεγαλύτερη επένδυση σε βιώσιμες επιλογές.

Ο εργασιακός χώρος αποτελεί έναν ακόμα σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των γονέων. Οι Singh et al. (2020) υποστηρίζουν ότι οι επιχειρήσεις που εφαρμόζουν περιβαλλοντικές πολιτικές και ενθαρρύνουν τη βιώσιμη ανάπτυξη επηρεάζουν θετικά τη συμπεριφορά των εργαζομένων, οι οποίοι συχνά μεταφέρουν αυτές τις πρακτικές και στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Αντίθετα, οι γονείς που εργάζονται σε επαγγελματικά περιβάλλοντα όπου η περιβαλλοντική συνείδηση δεν αποτελεί προτεραιότητα είναι λιγότερο πιθανό να

υιοθετήσουν πράσινες πρακτικές και να επηρεάσουν θετικά τα παιδιά τους προς αυτή την κατεύθυνση.

Η συσχέτιση του επαγγέλματος με τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων έχει εξεταστεί και από τον Parth (2024), ο οποίος ανέλυσε πώς οι συνθήκες εργασίας επηρεάζουν τις στάσεις των γονέων απέναντι στο περιβάλλον. Η έρευνα έδειξε ότι οι γονείς που εργάζονται σε σταθερά επαγγέλματα με παροχές για την οικογένεια είναι πιο πιθανό να υιοθετήσουν βιώσιμες πρακτικές, καθώς έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν σε φιλικές προς το περιβάλλον επιλογές. Αντίθετα, γονείς που εργάζονται σε κλάδους με ασταθή απασχόληση ή χαμηλές αποδοχές τείνουν να δίνουν προτεραιότητα σε άμεσες οικονομικές ανάγκες, γεγονός που τους απομακρύνει από την υιοθέτηση περιβαλλοντικά υπεύθυνων συμπεριφορών.

Επιπλέον, η έρευνα των Chankrajang και Muttarak (2017) έδειξε ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και το είδος της απασχόλησης παίζουν καθοριστικό ρόλο στην περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων. Σύμφωνα με τα ευρήματά τους, οι γονείς που εργάζονται σε επαγγέλματα που απαιτούν υψηλό μορφωτικό επίπεδο είναι πιο πιθανό να εφαρμόζουν φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές. Αυτό συνδέεται με την αυξημένη πρόσβαση σε πληροφορίες και την κατανόηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Αντίθετα, γονείς που εργάζονται σε τομείς με χαμηλή εκπαίδευση και περιορισμένη εργασιακή σταθερότητα συχνά δεν έχουν την ίδια ευαισθητοποίηση ή τα μέσα για να ενσωματώσουν περιβαλλοντικές πρακτικές στην καθημερινότητά τους.

Η ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων επιβεβαιώνει ότι το επάγγελμα των γονέων επηρεάζει σημαντικά τη φιλοπεριβαλλοντική τους συμπεριφορά. Παράγοντες όπως η σταθερότητα της εργασίας, το επίπεδο εκπαίδευσης και η γενικότερη εργασιακή κουλτούρα διαμορφώνουν τις στάσεις τους απέναντι στην περιβαλλοντική ευθύνη. Η

προώθηση πολιτικών που ενισχύουν τη βιωσιμότητα στον εργασιακό χώρο και η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη βελτίωση της οικολογικής συνείδησης των γονέων, επηρεάζοντας έτσι και τη συμπεριφορά των επόμενων γενεών.

1.3.11 Καταγωγή και Περιβαλλοντική Συμπεριφορά των Γονέων

Η επίδραση της εθνοτικής καταγωγής των γονέων στη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών αποτελεί αντικείμενο μελέτης σε διάφορα επιστημονικά πεδία, με ερευνητές να αναλύουν πώς οι πολιτισμικές και κοινωνικές αξίες μεταφέρονται από τη μία γενιά στην άλλη. Έρευνες δείχνουν ότι οι περιβαλλοντικές στάσεις των παιδιών δεν είναι αποτέλεσμα μόνο ατομικών επιλογών αλλά επηρεάζονται σημαντικά από τις οικογενειακές παραδόσεις, την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και τις προσδοκίες που θέτουν οι γονείς και οι συνομήλικοι. Η περιβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων είναι στενά συνδεδεμένη με την πολιτισμική τους καταγωγή και τις κοινωνικές αξίες που ενσωματώνουν. Έρευνες έχουν δείξει ότι η οικογενειακή καταγωγή επηρεάζει τη στάση των γονέων απέναντι στο περιβάλλον και καθορίζει τις πρακτικές που μεταδίδουν στα παιδιά τους. Σύμφωνα με τη μελέτη της Τσακμάκη (2023), ο ρόλος της οικογένειας στην προσχολική περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι καθοριστικός, καθώς οι γονείς επηρεάζουν τις αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με την κλιματική αλλαγή. Η καταγωγή των γονέων και οι κοινωνικές τους εμπειρίες καθορίζουν την προσέγγισή τους στην περιβαλλοντική αγωγή. Η έρευνα έδειξε ότι η καταγωγή των γονέων και οι κοινωνικές τους εμπειρίες επηρεάζουν την προσέγγισή τους στην περιβαλλοντική αγωγή, καθώς οι προσωπικές τους αξίες, το μορφωτικό τους επίπεδο και οι καθημερινές τους πρακτικές διαμορφώνουν το πώς μεταδίδουν στα παιδιά έννοιες όπως η αειφορία και η προστασία του περιβάλλοντος. Οι γονείς που

έχουν μεγαλώσει σε περιβάλλοντα με ισχυρή οικολογική κουλτούρα ή βιωματική σχέση με τη φύση είναι πιο πιθανό να ενσωματώνουν περιβαλλοντικές πρακτικές στην καθημερινότητα των παιδιών τους, ενώ εκείνοι που δεν έχουν αναπτύξει τέτοιες εμπειρίες τείνουν να στηρίζονται περισσότερο στην επίσημη εκπαίδευση. Συνολικά, η μελέτη υπογραμμίζει ότι η οικογένεια αποτελεί τον πρώτο και σημαντικότερο φορέα περιβαλλοντικής διαπαιδαγώγησης, επηρεάζοντας τη στάση των παιδιών απέναντι σε περιβαλλοντικά ζητήματα ήδη από πολύ μικρή ηλικία.

Μια μελέτη του Boeve-de Pauw και του VanPetegem (2013) ανέλυσε δεδομένα από παιδιά ηλικίας 10-13 ετών στη Φλάνδρα, τη Γουατεμάλα και το Βιετνάμ, εστιάζοντας στις περιβαλλοντικές τους στάσεις και συμπεριφορές. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πολιτισμικές διαφορές επηρεάζουν την αντίληψη των παιδιών για το περιβάλλον, με τα παιδιά από τη Γουατεμάλα και το Βιετνάμ να εμφανίζουν ισχυρότερη σύνδεση με τη φύση σε σύγκριση με εκείνα από τη Φλάνδρα. Στις χώρες με ισχυρότερους οικογενειακούς δεσμούς, οι γονείς ασκούσαν μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών αξιών, ενώ στις δυτικές κοινωνίες όπως η Φλάνδρα, η εκπαίδευση διαδραμάτιζε σημαντικότερο ρόλο. Παρόμοια ευρήματα προέκυψαν από τη μελέτη του Meyer (2015) που εξέτασε τη σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς στην Ευρώπη. Διαπιστώθηκε ότι οι μαθητές που προέρχονταν από οικογένειες με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και περιβαλλοντική συνείδηση είχαν μεγαλύτερη πιθανότητα να συμμετέχουν σε δράσεις υπέρ του περιβάλλοντος. Ωστόσο, οι πολιτισμικές καταβολές των οικογενειών επηρέαζαν επίσης σημαντικά τις στάσεις των παιδιών, με τις παραδοσιακές οικογενειακές αξίες να έχουν μεγαλύτερη επίδραση σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η μελέτη των Medina και DeRonda (2019) ανέλυσε πώς οι περιβαλλοντικές ανησυχίες και συμπεριφορές διαφέρουν μεταξύ εθνοτικών ομάδων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι Αφροαμερικανοί και οι Ισπανόφωνοι ανησυχούσαν περισσότερο για την κλιματική αλλαγή σε σχέση με τους λευκούς Αμερικανούς, ωστόσο είχαν λιγότερη πρόσβαση σε δομές περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και συμμετείχαν λιγότερο σε θεσμοθετημένες περιβαλλοντικές δράσεις, όπως η ανακύκλωση. Αυτό οφείλεται κυρίως σε οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες, καθώς και στο γεγονός ότι οι κοινότητές τους πλήττονται συχνότερα από περιβαλλοντικές καταστροφές. Η οικογένεια και η τοπική κοινότητα διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο, με τις συλλογικές αξίες να ενισχύουν την περιβαλλοντική δράση.

Η έρευνα του Head και του Klocker (2019) εστίασε στη σχέση μεταξύ μετανάστευσης, εθνοτικής ταυτότητας και περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Διαπιστώθηκε ότι οι μετανάστες που προέρχονται από χώρες με ισχυρές περιβαλλοντικές παραδόσεις συχνά διατηρούν τις πρακτικές τους, ωστόσο αυτές μπορεί να προσαρμόζονται ανάλογα με τη νέα κοινωνία στην οποία ενσωματώνονται. Οι εθνοτικές διαφορές επηρεάζουν επίσης το βαθμό στον οποίο οι γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να υιοθετήσουν περιβαλλοντικά υπεύθυνες πρακτικές.

Στην Ασία, η συγκριτική μελέτη των Ohnuma και συνεργατών (2015) μεταξύ Ιαπωνίας και Γερμανίας ανέδειξε διαφορές στη μετάδοση φιλοπεριβαλλοντικών αξιών από τους γονείς στα παιδιά. Στην Ιαπωνία, η οικογένεια είχε μεγαλύτερη επιρροή, με τις πρακτικές της καθημερινότητας να διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών. Αντίθετα, στη Γερμανία, η περιβαλλοντική εκπαίδευση και η θεσμοθετημένη περιβαλλοντική πολιτική ήταν πιο σημαντικοί παράγοντες.

Η έρευνα του Καλαϊτζόγλου (2018) εστίασε στην ανακύκλωση και την εξοικονόμηση ενέργειας μεταξύ μαθητών γυμνασίων στον νομό Έβρου και έδειξε ότι η οικογενειακή καταγωγή και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων επηρεάζουν την περιβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών. Οι μαθητές από οικογένειες με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης είχαν μεγαλύτερη ευαισθησία σε θέματα περιβάλλοντος. Παρόμοια ευρήματα παρουσίασαν οι Βλάχου και Μαυρογονάτου (2016), οι οποίοι ανέλυσαν την επίδραση της διαπαιδαγώγησης των γονέων στον ψυχισμό του παιδιού και έδειξαν ότι οι γονείς που προέρχονται από πολιτισμικά περιβάλλοντα με παράδοση στη διαχείριση φυσικών πόρων μεταδίδουν οικολογικές αξίες στα παιδιά τους.

Οι έρευνες αυτές αποδεικνύουν ότι η εθνοτική καταγωγή των γονέων δεν είναι απλώς ένας βιολογικός ή κοινωνικός παράγοντας, αλλά επηρεάζει βαθιά τις περιβαλλοντικές στάσεις των παιδιών. Οι οικογενειακές παραδόσεις, η κοινωνική θέση, οι πολιτισμικές αξίες και η επίδραση των συνομηλίκων καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη σχέση των παιδιών με το περιβάλλον. Η εκπαίδευση μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα για να ξεπεραστούν οι ανισότητες και να προωθηθούν πιο βιώσιμες συμπεριφορές σε όλες τις εθνοτικές ομάδες.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα μελέτη βασίζεται στη μεθοδολογία της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης (Systematic Literature Review – SLR), προκειμένου να διερευνήσει πώς τα γονεϊκά χαρακτηριστικά επηρεάζουν την περιβαλλοντική αγωγή των παιδιών. Η επιλογή αυτής της προσέγγισης οφείλεται στην ανάγκη μιας ολοκληρωμένης και αντικειμενικής ανάλυσης της υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης, χωρίς τη συλλογή νέων δεδομένων. Σύμφωνα με τους Kitchenham & Charters (2007), η συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση ακολουθεί μια αυστηρά καθορισμένη μεθοδολογία που διασφαλίζει την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της έρευνας.

Η εφαρμογή αυτής της μεθόδου επέτρεψε τη χαρτογράφηση της υπάρχουσας γνώσης, την αναγνώριση των κυρίαρχων τάσεων στην επιστημονική βιβλιογραφία και τον εντοπισμό πιθανών ερευνητικών κενών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε περαιτέρω μελέτη. Η διαδικασία επιλογής και αξιολόγησης των πηγών ακολούθησε τις κατευθυντήριες γραμμές PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses), διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων.

Η αναζήτηση των πηγών πραγματοποιήθηκε μέσω έγκυρων επιστημονικών βάσεων δεδομένων, όπως οι Scopus και Web of Science, που παρέχουν πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας και αξιολογημένες (peer-reviewed) δημοσιεύσεις. Παράλληλα, χρησιμοποιήθηκε το Google Scholar για την εύρεση γκρίζας βιβλιογραφίας, καθώς και άρθρα από επιστημονικά περιοδικά διεθνών εκδοτικών οίκων, όπως τα MDPI, SAGE Journals, Wiley, Taylor & Francis, ScienceDirect (Elsevier) και Springer. Επιπλέον, λήφθηκαν υπόψη εκθέσεις και έγγραφα από διεθνείς οργανισμούς, όπως η UNESCO, η UNEP και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η αναζήτηση πραγματοποιήθηκε με τη χρήση εξειδικευμένων λέξεων-κλειδιών, όπως *Environmental Education*, *Sustainability*, *Pro-environmental Behavior*, *Demographic Factors*, καθώς και των αντίστοιχων ελληνικών όρων. Για την ακριβέστερη συλλογή των δεδομένων, αξιοποιήθηκαν λογικές συνδέσεις (Boolean operators: AND, OR, NOT), βελτιώνοντας έτσι τη σχετικότητα των αποτελεσμάτων. Αρχικά, εντοπίστηκαν 550 άρθρα, από τα οποία, μετά από διαδικασία διαλογής, επιλέχθηκαν 112 άρθρα (100 ξενόγλωσσα και 12 ελληνικά), που πληρούσαν συγκεκριμένα κριτήρια συμπερίληψης.

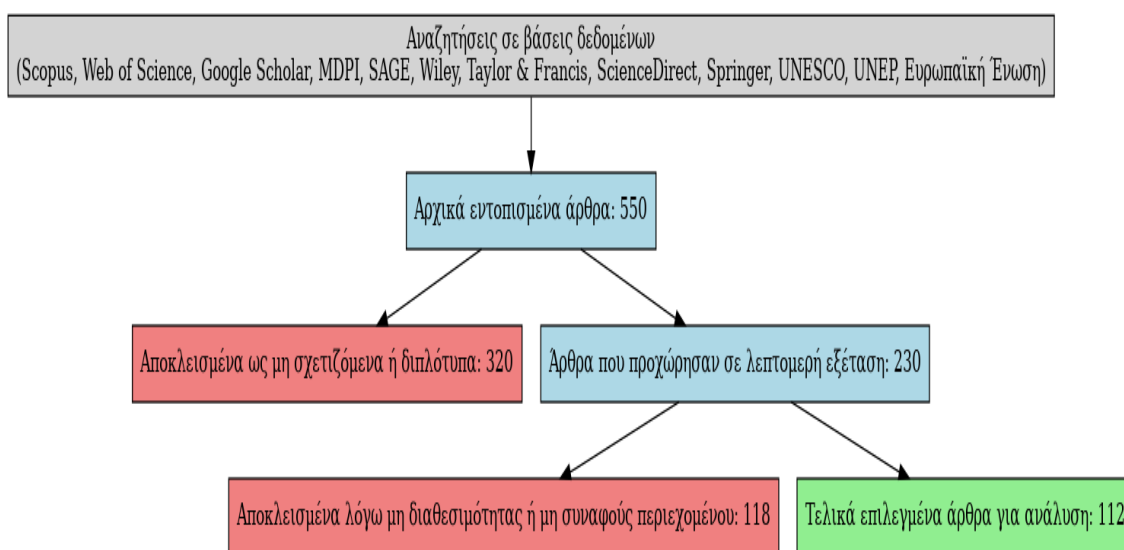
Η επιλογή των πηγών έγινε με βάση αυστηρά κριτήρια, ώστε να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και η συνάφειά τους με το ερευνητικό αντικείμενο, δηλαδή τη σχέση των γονεϊκών χαρακτηριστικών με την περιβαλλοντική αγωγή των παιδιών. Συμπεριλήφθηκαν μελέτες που είχαν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά με διαδικασία αξιολόγησης, εστίαζαν στην επιρροή των γονέων στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων στα παιδιά και ανέλυναν δεδομένα ποσοτικά ή ποιοτικά. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε παράγοντες όπως το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, το εισόδημα, η κοινωνική τάξη, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις και η γεωγραφική τοποθεσία, καθώς όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν, σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό, την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την ανάπτυξη αειφόρων συμπεριφορών. Αντίθετα, αποκλείστηκαν μελέτες που δεν σχετίζονταν άμεσα με το αντικείμενο της έρευνας, άρθρα χωρίς πλήρες κείμενο, καθώς και μη επιστημονικές πηγές, όπως άρθρα γνώμης, δοκίμια και μελέτες χωρίς σαφή μεθοδολογική προσέγγιση. Η διαδικασία επιλογής οδήγησε στον αποκλεισμό 438 άρθρων, με αποτέλεσμα την ανάλυση των 112 επιλεγμένων μελετών.

Για την οργάνωση της ανάλυσης, οι πηγές εξετάστηκαν σε δύο βασικούς άξονες: πρώτον, ο ρόλος της οικογένειας στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών και, δεύτερον, η επίδραση δημογραφικών παραγόντων, όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, το εισόδημα και το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των γονέων. Η θεματική ανάλυση (Braun&Clarke, 2006) χρησιμοποιήθηκε για την κατηγοριοποίηση των δεδομένων, επιτρέποντας τη διερεύνηση κρίσιμων δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών μεταβλητών.

Η αξιολόγηση των πηγών βασίστηκε στην ποιότητα της μελέτης, τη διαφάνεια της μεθοδολογίας και την εγκυρότητα των δεδομένων. Για την αποτελεσματική διαχείριση των βιβλιογραφικών αναφορών, αξιοποιήθηκαν ψηφιακά εργαλεία, όπως το Mendeley. Ωστόσο, η μελέτη παρουσίασε ορισμένους περιορισμούς. Ο χρονικός περιορισμός, καθώς συμπεριλήφθηκαν κυρίως μελέτες από το 2010 και μετά, ενδέχεται να απέκλεισε σημαντικές παλαιότερες θεωρητικές προσεγγίσεις. Επιπλέον, η ανάλυση επικεντρώθηκε σε μελέτες δημοσιευμένες στα ελληνικά και αγγλικά, γεγονός που μπορεί να έχει οδηγήσει σε απώλεια σχετικών ερευνών γραμμένων σε άλλες γλώσσες. Τέλος, η πρόσβαση σε ορισμένες πηγές ήταν περιορισμένη, καθώς δεν διατίθενται όλα τα άρθρα σε πλήρες κείμενο.

Η εφαρμογή της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης (SLR) επέτρεψε μια ολοκληρωμένη και πολύπλευρη προσέγγιση στη μελέτη της σχέσης μεταξύ γονεϊκών χαρακτηριστικών και περιβαλλοντικής αγωγής των παιδιών. Η ανάλυση ανέδειξε τη σημασία του οικογενειακού περιβάλλοντος και των κοινωνικοοικονομικών παραμέτρων στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων. Επιπλέον, η έρευνα κατέδειξε την ανάγκη περαιτέρω μελετών που θα εξετάσουν πώς πολιτισμικοί και θρησκευτικοί παράγοντες, καθώς και η χρήση νέων τεχνολογιών, επηρεάζουν την

περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η παρούσα μελέτη μπορεί να λειτουργήσει ως αφετηρία για μελλοντικές συγκριτικές έρευνες, οι οποίες θα εξετάσουν πώς διαμορφώνονται οι περιβαλλοντικές στάσεις σε διαφορετικά κοινωνικά και γεωγραφικά πλαίσια, ενισχύοντας τη γνώση μας για τον ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση υπεύθυνων και ευαισθητοποιημένων πολιτών.

Σχήμα 1. Διάγραμμα PRISMA που απεικονίζει τη διαδικασία επιλογής των άρθρων για τη συστηματική βιβλιογραφική ανασκόπηση. Αρχικά εντοπίστηκαν 550 άρθρα μέσω των επιλεγμένων επιστημονικών βάσεων δεδομένων. Μετά την πρώτη φάση διαλογής, αποκλείστηκαν 320 άρθρα ως μη σχετιζόμενα με το ερευνητικό αντικείμενο ή ως διπλότυπα. Στη συνέχεια, 230 άρθρα προχώρησαν στη λεπτομερή αξιολόγηση. Από αυτά, 118 αποκλείστηκαν λόγω μη διαθεσιμότητας του πλήρους κειμένου ή έλλειψης συνάφειας με τη μελέτη. Τελικά, επιλέχθηκαν 112 άρθρα που πληρούσαν τα κριτήρια συμπερίληψης και αποτέλεσαν το υλικό της συστηματικής βιβλιογραφικής ανασκόπησης.

3.ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Η παρούσα μελέτη εξετάζει τη σύνδεση μεταξύ των γονεϊκών χαρακτηριστικών και της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη ένα σύνολο δημογραφικών παραμέτρων που επηρεάζουν τις πρακτικές βιωσιμότητας που υιοθετούνται στο οικογενειακό περιβάλλον. Οι παράγοντες που μελετήθηκαν περιλαμβάνουν την ηλικία, το φύλο, την οικογενειακή δομή, τον αριθμό παιδιών, τις θρησκευτικές πεποιθήσεις, την εκπαίδευση, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, τον τόπο κατοικίας, τη γεωγραφική θέση, τον εργασιακό τομέα και την καταγωγή των γονέων. Η διερεύνηση αυτών των παραμέτρων επιτρέπει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι γονείς προωθούν τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά στα παιδιά τους μέσω της καθημερινής πρακτικής, των οικογενειακών αξιών και των προσωπικών επιλογών τους.

Η ηλικία των γονέων αποδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας στη διαμόρφωση της φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών. Οι μεγαλύτερης ηλικίας γονείς τείνουν να προωθούν πιο παραδοσιακές πρακτικές βιωσιμότητας, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας, η επαναχρησιμοποίηση αντικειμένων και η καλλιέργεια φυτών στο σπίτι ή στον κήπο. Συχνά δίνουν έμφαση στη μείωση της σπατάλης μέσω μεθόδων που έμαθαν από τη δική τους παιδική ηλικία, όπως η επιδιόρθωση και επαναχρησιμοποίηση αγαθών αντί της άμεσης αντικατάστασης. Αντίθετα, οι νεότεροι γονείς, αξιοποιώντας περισσότερο την τεχνολογία, ενσωματώνουν σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία, όπως εφαρμογές εξοικονόμησης ενέργειας και ανακύκλωσης, ενώ συχνά προτρέπουν τα παιδιά να συμμετέχουν σε διαδικτυακές περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες και εκστρατείες.

Το φύλο των γονέων επηρεάζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο ενισχύεται η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των παιδιών. Οι μητέρες εμπλέκονται πιο άμεσα σε πρακτικές που σχετίζονται με τη μείωση των απορριμμάτων, την ανακύκλωση, τη χρήση φυσικών καθαριστικών στο σπίτι και τη βιώσιμη διατροφή. Είναι πιο πιθανό να εκπαιδεύσουν τα παιδιά τους στην καθημερινή μείωση της κατανάλωσης πλαστικού και στη χρήση υλικών φιλικών προς το περιβάλλον. Οι πατέρες, από την άλλη, συχνά ενισχύουν τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά μέσω πιο τεχνικών προσεγγίσεων, όπως η εισαγωγή των παιδιών στη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η εγκατάσταση ηλιακών συστημάτων και η συζήτηση γύρω από θέματα περιβαλλοντικής πολιτικής.

Η οικογενειακή δομή αποτελεί έναν ακόμη σημαντικό παράγοντα. Σε οικογένειες με δύο γονείς, υπάρχει μεγαλύτερη δυνατότητα καταμερισμού των ευθυνών, γεγονός που μπορεί να διευκολύνει τη συμμετοχή των παιδιών σε φιλοπεριβαλλοντικές δραστηριότητες, όπως η συλλογική ανακύκλωση ή η δημιουργία ενός οικογενειακού λαχανόκηπου. Στις μονογονεϊκές οικογένειες, όπου ο διαθέσιμος χρόνος είναι συχνά περιορισμένος, η περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών μπορεί να περιορίζεται στις βασικές πρακτικές, όπως η μείωση της σπατάλης και η επαναχρησιμοποίηση αντικειμένων.

Ο αριθμός των παιδιών στην οικογένεια φαίνεται επίσης να επηρεάζει τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά είναι πιο πιθανό να εφαρμόζουν πρακτικές εξοικονόμησης, όπως η μείωση της κατανάλωσης νερού, η αγορά προϊόντων σε μεγαλύτερες και οικονομικότερες συσκευασίες με λιγότερα απόβλητα και η επαναχρησιμοποίηση ρούχων και παιχνιδιών μεταξύ των παιδιών.

Οι θρησκευτικές πεποιθήσεις αποτελούν έναν ακόμη παράγοντα που σχετίζεται με τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά των γονέων. Ορισμένες θρησκευτικές κοινότητες προωθούν την ηθική υποχρέωση του ανθρώπου να προστατεύει τη φύση, ενώ άλλες μπορεί να δίνουν μικρότερη έμφαση στη σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος. Αυτό επηρεάζει τη στάση των γονέων ως προς τη διατήρηση των φυσικών πόρων, τη συμμετοχή τους σε περιβαλλοντικές δράσεις και την προώθηση αντίστοιχων αξιών στα παιδιά τους.

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Οι γονείς με ανώτερη εκπαίδευση είναι πιθανότερο να ενσωματώσουν πιο εξελιγμένες περιβαλλοντικές πρακτικές, να ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των παιδιών τους σε οργανωμένα περιβαλλοντικά προγράμματα και να υιοθετήσουν ένα πιο ολιστικό οικολογικό τρόπο ζωής.

Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο επηρεάζει επίσης τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά. Οι οικογένειες με υψηλότερο εισόδημα έχουν τη δυνατότητα να επενδύσουν σε ενεργειακά αποδοτικές συσκευές, βιώσιμα προϊόντα και εκπαιδευτικές εμπειρίες που ενισχύουν τη σύνδεση των παιδιών με τη φύση. Αντίθετα, οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα ενδέχεται να υιοθετούν πρακτικές εξοικονόμησης πόρων για οικονομικούς λόγους, συμβάλλοντας έμμεσα στη βιωσιμότητα.

Ο τόπος διαμονής είναι ένας κρίσιμος παράγοντας. Στις αγροτικές περιοχές, οι οικογένειες έχουν άμεση επαφή με το περιβάλλον, γεγονός που ενισχύει τις βιωματικές φιλοπεριβαλλοντικές εμπειρίες των παιδιών, όπως η καλλιέργεια τροφίμων, η εξοικονόμηση φυσικών πόρων και η προστασία των οικοσυστημάτων. Στις αστικές περιοχές, αντίθετα, οι οικογένειες βασίζονται περισσότερο σε σχολικά προγράμματα και οργανωμένες δράσεις για την ενίσχυση της οικολογικής συνείδησης των παιδιών.

Η γεωγραφική θέση σχετίζεται επίσης με την ένταση της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης. Οι γονείς που ζουν σε περιοχές που έχουν επηρεαστεί από περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως πυρκαγιές ή πλημμύρες, τείνουν να είναι πιο ευαισθητοποιημένοι και να καλλιεργούν πιο ενεργά φιλοπεριβαλλοντικές πρακτικές στα παιδιά τους.

Ο εργασιακός τομέας των γονέων επηρεάζει τη σύνδεσή τους με το περιβάλλον. Όσοι εργάζονται σε επαγγέλματα που σχετίζονται με την αειφορία, την επιστήμη και την εκπαίδευση είναι πιθανότερο να μεταδίδουν στα παιδιά τους φιλοπεριβαλλοντικές αξίες και να ενθαρρύνουν πρακτικές όπως η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος.

Τέλος, η καταγωγή των γονέων επηρεάζει τις πρακτικές βιωσιμότητας που εφαρμόζονται στο οικογενειακό περιβάλλον. Οι πολιτισμικές παραδόσεις και οι συνήθειες που έχουν υιοθετηθεί από προηγούμενες γενιές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται θέματα όπως η κατανάλωση, η εξοικονόμηση ενέργειας και η διατήρηση των φυσικών πόρων.

Τα αποτελέσματα της μελέτης αναδεικνύουν την πολυπαραγοντική επίδραση των γονεϊκών χαρακτηριστικών στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς των παιδιών. Η βαθύτερη κατανόηση αυτών των δυναμικών μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση των στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, προσαρμόζοντας τις δράσεις στις ανάγκες κάθε οικογένειας, με σκοπό την ενίσχυση μιας νέας γενιάς που θα επιδεικνύει υπεύθυνη και βιώσιμη συμπεριφορά απέναντι στο φυσικό περιβάλλον.

4.ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα έρευνα ανέδειξε τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι γονείς στη διαμόρφωση των φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων και συμπεριφορών των παιδιών τους. Μέσα από τη διερεύνηση έντεκα βασικών μεταβλητών, διαπιστώθηκε ότι η περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση στην οικογένεια επηρεάζεται από μία σειρά κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών παραμέτρων, που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς μεταδίδουν στα παιδιά τους την αξία της βιωσιμότητας.

Η ηλικία των γονέων αποδείχθηκε ένας σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης στην περιβαλλοντική αγωγή που παρέχουν στα παιδιά τους. Οι μεγαλύτεροι γονείς φαίνεται να ακολουθούν πιο σταθερές και διαχρονικές πρακτικές, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας και η ανακύκλωση, ενώ οι νεότεροι προτιμούν πιο σύγχρονες και τεχνολογικά υποστηριζόμενες μεθόδους, αξιοποιώντας τα κοινωνικά δίκτυα και τις ψηφιακές εφαρμογές ως μέσα ευαισθητοποίησης.

Το φύλο των γονέων φάνηκε επίσης να διαδραματίζει ρόλο, με τις μητέρες να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην καθημερινή βιωματική εκπαίδευση και τις πρακτικές οικολογικής ευαισθητοποίησης, ενώ οι πατέρες επικεντρώνονται περισσότερο σε θεωρητικές και τεχνολογικές προσεγγίσεις, καθώς και στη διαμόρφωση στάσεων που σχετίζονται με την ενεργειακή απόδοση και τις οικολογικές επενδύσεις.

Η δομή της οικογένειας αποδείχθηκε ένας ακόμη κρίσιμος παράγοντας. Σε μονογονεϊκές οικογένειες, η περιβαλλοντική αγωγή είναι συχνά πιο περιορισμένη λόγω έλλειψης χρόνου και αυξημένων υποχρεώσεων, ενώ στις οικογένειες με δύο γονείς η εκπαίδευση γύρω από το περιβάλλον φαίνεται να κατανέμεται πιο ισόρροπα μεταξύ των μελών της οικογένειας.

Παράλληλα, ο αριθμός των παιδιών επηρεάζει τη δυναμική της περιβαλλοντικής διαπαιδαγώγησης, καθώς οι οικογένειες με περισσότερα παιδιά τείνουν να ενισχύουν τη συλλογική ευθύνη και τη συνεργασία, ενώ οι μικρότερες οικογένειες μπορούν να εστιάσουν περισσότερο στην ατομική περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση του παιδιού.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας που μελετήθηκε ήταν οι θρησκευτικές πεποιθήσεις των γονέων, οι οποίες φαίνεται πως συνδέονται με την περιβαλλοντική στάση τους. Σε πολλές περιπτώσεις, οι θρησκευόμενοι γονείς προσεγγίζουν την προστασία του περιβάλλοντος μέσα από ένα ηθικό και πνευματικό πρίσμα, διδάσκοντας στα παιδιά τους ότι η βιωσιμότητα αποτελεί ηθική υποχρέωση. Ωστόσο, η επίδραση της θρησκείας είναι διαφορετική ανάλογα με τη συγκεκριμένη θρησκευτική κοινότητα στην οποία ανήκει κάθε οικογένεια.

Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων αποδείχθηκε ένας από τους ισχυρότερους δείκτες που καθορίζουν τη στάση τους απέναντι στο περιβάλλον. Όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο, τόσο πιο ενήμεροι είναι οι γονείς για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τόσο πιο πιθανό είναι να ενσωματώνουν στρατηγικές μάθησης που βασίζονται σε επιστημονικά δεδομένα. Αυτό, με τη σειρά του, επηρεάζει την αντίληψη των παιδιών και την τάση τους να αναπτύξουν πιο υπεύθυνες περιβαλλοντικές συμπεριφορές.

Το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων επηρεάζει επίσης τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνουν την περιβαλλοντική εκπαίδευση των παιδιών τους. Οι οικογένειες με υψηλότερο εισόδημα έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση σε εκπαιδευτικά προγράμματα, δραστηριότητες βιωσιμότητας και οικολογικά προϊόντα. Αντίθετα, στις οικογένειες με χαμηλότερο εισόδημα, η περιβαλλοντική εκπαίδευση περιορίζεται από οικονομικούς και πρακτικούς περιορισμούς, κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε

χαμηλότερη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση στα παιδιά. Ο τόπος κατοικίας διαδραματίζει επίσης καθοριστικό ρόλο. Οι γονείς που ζουν σε αγροτικές περιοχές ενσωματώνουν την περιβαλλοντική αγωγή μέσω άμεσων βιωματικών εμπειριών, καθώς η καθημερινότητά τους συνδέεται άμεσα με τη φύση και τη διαχείριση φυσικών πόρων. Στις αστικές περιοχές, η περιβαλλοντική εκπαίδευση βασίζεται περισσότερο στη σχολική διδασκαλία και σε οργανωμένα προγράμματα.

Η γεωγραφική θέση επηρεάζει επίσης την περιβαλλοντική συνείδηση, καθώς οι οικογένειες που ζουν σε περιοχές με σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα (π.χ. αυξημένη ρύπανση, κλιματικά φαινόμενα) φαίνεται να είναι πιο ευαισθητοποιημένες απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Ο εργασιακός τομέας των γονέων διαδραματίζει επίσης έναν σημαντικό ρόλο. Οι γονείς που εργάζονται σε επαγγέλματα που σχετίζονται με την περιβαλλοντική επιστήμη, την ενέργεια ή τη γεωργία είναι πιο πιθανό να ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση. Αντίθετα, σε επαγγέλματα που δεν σχετίζονται άμεσα με το περιβάλλον, η περιβαλλοντική εκπαίδευση εντός της οικογένειας είναι συχνά λιγότερο ανεπτυγμένη.

Τέλος, η πολιτισμική καταγωγή των γονέων διαμορφώνει σημαντικά τις αντιλήψεις τους για το περιβάλλον. Ορισμένες κοινότητες δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην αειφορία και στη συλλογική διαχείριση των φυσικών πόρων, ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική συνείδηση στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους. Αντίθετα, σε κοινωνίες όπου το περιβαλλοντικό ζήτημα δεν αποτελεί προτεραιότητα, η περιβαλλοντική εκπαίδευση βασίζεται περισσότερο σε εξωτερικές παρεμβάσεις, όπως το σχολείο και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη επιβεβαίωσε ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην οικογένεια δεν είναι μια στατική διαδικασία, αλλά μια δυναμική διαδικασία που επηρεάζεται από ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών παραγόντων. Τα ευρήματα αναδεικνύουν την ανάγκη για πιο στοχευμένες παρεμβάσεις, ώστε να προσαρμοστούν οι στρατηγικές περιβαλλοντικής αγωγής στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε οικογένειας. Η ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα λαμβάνουν υπόψη αυτές τις δημογραφικές διαφοροποιήσεις μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική συνείδηση της νέας γενιάς, διαμορφώνοντας πολίτες που είναι πιο ευαισθητοποιημένοι και ικανοί να αναλάβουν δράση για τη βιωσιμότητα.

Η μελέτη κατέληξε στα παρακάτω συμπεράσματα αναφορικά με τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των γονέων επηρεάζουν άμεσα και σε διαφορετικό βαθμό την περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, καθώς καθορίζουν τόσο το περιεχόμενο όσο και τις μεθόδους με τις οποίες οι γονείς μεταδίδουν τις περιβαλλοντικές αξίες. Η ηλικία των γονέων αποδείχθηκε καθοριστικός παράγοντας, με τους μεγαλύτερης ηλικίας γονείς να εστιάζουν σε πιο σταθερές, μακροπρόθεσμες πρακτικές, όπως η ανακύκλωση και η εξοικονόμηση ενέργειας, ενώ οι νεότεροι γονείς αξιοποιούν σύγχρονα εργαλεία, όπως οι ψηφιακές τεχνολογίες και τα κοινωνικά δίκτυα, για να ενισχύσουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση των παιδιών τους. Αναφορικά με το φύλο, διαπιστώθηκε ότι οι μητέρες διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην καθημερινή περιβαλλοντική εκπαίδευση μέσω βιωματικών δραστηριοτήτων, ενώ οι πατέρες τείνουν να προσεγγίζουν τη βιωσιμότητα μέσα από τεχνολογικές και θεωρητικές αναλύσεις. Παράλληλα, η γεωγραφική θέση και ο τόπος κατοικίας διαφοροποιούν σημαντικά την περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση, καθώς στις αγροτικές περιοχές η αλληλεπίδραση με

τη φύση ενισχύει τη βιωματική μάθηση, ενώ στις αστικές περιοχές η εκπαίδευση βασίζεται περισσότερο σε οργανωμένα προγράμματα και θεωρητικές προσεγγίσεις. Συνεπώς, η περιβαλλοντική αγωγή δεν αποτελεί μια στατική και ενιαία διαδικασία, αλλά μια πολυδιάστατη εμπειρία που επηρεάζεται από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες κάθε οικογένειας, καθορίζοντας έτσι την ανάπτυξη της φιλοπεριβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας ενισχύουν την υπάρχουσα γνώση στα πεδία της περιβαλλοντικής αγωγής και της διαμόρφωσης φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών, αναδεικνύοντας τον πολυπαραγοντικό ρόλο των γονέων στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης των παιδιών. Η μελέτη επιβεβαιώνει προηγούμενες έρευνες που υποστηρίζουν ότι η οικογένεια αποτελεί τον πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης των περιβαλλοντικών αξιών (Grønhøj&Thøgersen, 2017), ενώ παράλληλα εισφέρει νέα δεδομένα σχετικά με τη διαφοροποίηση της περιβαλλοντικής διαπαιδαγώγησης ανάλογα με τις δημογραφικές μεταβλητές των γονέων. Συγκεκριμένα, η ηλικία αποδεικνύεται καθοριστικός παράγοντας στην επιλογή στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, επιβεβαιώνοντας τη διαπίστωση προηγούμενων μελετών ότι οι μεγαλύτεροι γονείς εφαρμόζουν σταθερές και παραδοσιακές πρακτικές, ενώ οι νεότεροι αξιοποιούν περισσότερο τα ψηφιακά μέσα και τις σύγχρονες παιδαγωγικές μεθόδους (Meeusen, 2014). Ομοίως, το φύλο των γονέων διαφοροποιεί τη μορφή της περιβαλλοντικής αγωγής, καθώς οι μητέρες εστιάζουν περισσότερο στη βιωματική μάθηση, ενώ οι πατέρες προσανατολίζονται στη χρήση τεχνολογικών και θεωρητικών προσεγγίσεων, ένα εύρημα που συνάδει με σχετικές μελέτες (Colladoetal., 2019).

Η οικογενειακή δομή αναδείχθηκε επίσης ως παράγοντας που επηρεάζει τη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων, καθώς στις μονογονεϊκές οικογένειες υπάρχουν περισσότερες δυσκολίες στην υλοποίηση οργανωμένης περιβαλλοντικής εκπαίδευσης λόγω περιορισμένου χρόνου και αυξημένων καθημερινών υποχρεώσεων, σε αντίθεση με οικογένειες όπου και οι δύο γονείς εμπλέκονται ενεργά στη διαπαιδαγώγηση. Ο αριθμός των παιδιών διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο, καθώς οι πολυμελείς οικογένειες τείνουν να ενισχύουν τη συλλογική ευθύνη και τη συνεργασία για τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ στις οικογένειες με λιγότερα παιδιά η περιβαλλοντική διαπαιδαγώγηση συχνά προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες και το ενδιαφέρον του κάθε παιδιού.

Η έρευνα συμβάλλει περαιτέρω στη βιβλιογραφία που εξετάζει τη σχέση μεταξύ των θρησκευτικών πεποιθήσεων των γονέων και της περιβαλλοντικής διαπαιδαγώγησης, καταδεικνύοντας ότι σε ορισμένες θρησκευτικές κοινότητες η προστασία του περιβάλλοντος εντάσσεται ως ηθικό καθήκον και στοιχείο της πνευματικής ζωής, ενώ σε άλλες οι θρησκευτικές αξίες δεν σχετίζονται άμεσα με τη βιωσιμότητα, οδηγώντας σε χαμηλότερα επίπεδα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης εντός της οικογένειας. Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων επιβεβαιώθηκε ως ισχυρός παράγοντας διαμόρφωσης της περιβαλλοντικής αγωγής, καθώς οι γονείς με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης είναι πιο ενημερωμένοι για περιβαλλοντικά ζητήματα και παρέχουν στα παιδιά τους μια πιο επιστημονικά τεκμηριωμένη και συστηματική εκπαίδευση σε θέματα αειφορίας (Casaló&Escario, 2018).

Η μελέτη επιβεβαιώνει επίσης τη συσχέτιση μεταξύ του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου των γονέων και της περιβαλλοντικής αγωγής, καθώς οικογένειες με υψηλότερο εισόδημα έχουν περισσότερες δυνατότητες συμμετοχής σε περιβαλλοντικά

προγράμματα, βιώσιμες πρακτικές και πρόσβαση σε οικολογικά προϊόντα, χωρίς όμως να σημαίνει πως συμβαίνει πάντα, ενώ οι οικογένειες χαμηλότερου εισοδήματος μπορεί να επικεντρώνονται κυρίως σε πρακτικές που σχετίζονται με την οικονομική επιβίωση και όχι με τη μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Παράλληλα, ο τόπος κατοικίας διαφοροποιεί σημαντικά τη μορφή της περιβαλλοντικής διαπαιδαγώγησης, καθώς στις αγροτικές περιοχές οι γονείς τείνουν να μεταδίδουν τις περιβαλλοντικές αξίες μέσω της άμεσης επαφής με τη φύση, ενώ στις αστικές περιοχές η περιβαλλοντική αγωγή βασίζεται περισσότερο σε σχολικά προγράμματα και οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες (Chawla&Cushing, 2007).

Επιπλέον, η εργασία συμβάλλει στη μελέτη της γεωγραφικής θέσης των γονέων και της σχέσης της με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, καθώς σε περιοχές με σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα (π.χ. υψηλή ρύπανση, φυσικές καταστροφές) οι γονείς φαίνεται να αναπτύσσουν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και να ενσωματώνουν πιο πρακτικές περιβαλλοντικές στρατηγικές. Ο εργασιακός τομέας των γονέων επίσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, καθώς γονείς που εργάζονται σε επαγγέλματα σχετιζόμενα με το περιβάλλον (γεωργία, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, εκπαίδευση, περιβαλλοντική πολιτική) είναι πιο πιθανό να υιοθετούν φιλοπεριβαλλοντικές στάσεις και να μεταδίδουν στα παιδιά τους οικολογικές αξίες, γεγονός που ενισχύει την άποψη ότι η επαγγελματική δραστηριότητα μπορεί να επηρεάσει την ατομική περιβαλλοντική συμπεριφορά (Kollmuss&Agyeman, 2002).

Τέλος, η πολιτισμική καταγωγή των γονέων αναδεικνύεται ως καθοριστικός παράγοντας, καθώς διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα ενσωματώνουν διαφορετικά επίπεδα ευαισθητοποίησης σχετικά με τη βιωσιμότητα. Σε πολιτισμούς όπου η διατήρηση της φύσης αποτελεί βασικό στοιχείο της συλλογικής ταυτότητας, η

περιβαλλοντική εκπαίδευση μεταδίδεται πιο φυσικά μέσα από παραδοσιακές πρακτικές και κοινότητες, ενώ σε άλλες κοινωνίες η περιβαλλοντική συνείδηση εξαρτάται περισσότερο από την επίσημη εκπαίδευση και κρατικές πρωτοβουλίες.

Η ενσωμάτωση όλων αυτών των μεταβλητών στη μελέτη αναδεικνύει την πολυπλοκότητα της περιβαλλοντικής αγωγής στην οικογένεια, προσφέροντας νέες δυνατότητες για την ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων. Τα ευρήματα μπορούν να αξιοποιηθούν στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων που λαμβάνουν υπόψη τις δημογραφικές διαφοροποιήσεις των γονέων, στον σχεδιασμό πολιτικών που προωθούν την ισότιμη πρόσβαση σε περιβαλλοντική εκπαίδευση και στη βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ σχολείων, οικογενειών και τοπικών φορέων για την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης στις νέες γενιές.

Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που πραγματοποιήθηκε ανέδειξε σημαντικές πτυχές της σχέσης μεταξύ οικογένειας και περιβαλλοντικής αγωγής των παιδιών, λαμβάνοντας υπόψη κρίσιμους παράγοντες, όπως το μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, η γεωγραφική τοποθεσία και η τεχνολογική εξέλιξη. Μέσα από τη συγκριτική ανάλυση προηγούμενων μελετών, κατέστη σαφές ότι οι περιβαλλοντικές στάσεις των παιδιών δεν διαμορφώνονται αποκλειστικά μέσα από τη σχολική εκπαίδευση, αλλά αποτελούν ένα σύνθετο αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης μεταξύ της οικογένειας, της πολιτισμικής κληρονομιάς και του κοινωνικού τους περιβάλλοντος.

Ένα από τα πιο σημαντικά ζητήματα που αναδεικνύονται μέσα από την παρούσα ανασκόπηση είναι η έλλειψη σαφών δεδομένων σχετικά με τη μακροπρόθεσμη επίδραση της οικογενειακής περιβαλλοντικής αγωγής. Οι περισσότερες μελέτες επικεντρώνονται στις άμεσες επιπτώσεις που έχει η

περιβαλλοντική εκπαίδευση κατά την παιδική ηλικία, χωρίς να εξετάζουν εάν αυτές οι στάσεις διατηρούνται ή τροποποιούνται στην ενήλικη ζωή. Η διερεύνηση αυτής της διάστασης μέσα από διαχρονικές μελέτες θα μπορούσε να προσφέρει πολύτιμα συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα διαφορετικών στρατηγικών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο οικογενειακό πλαίσιο.

Επιπλέον, προκύπτει η ανάγκη περαιτέρω έρευνας σχετικά με τον ρόλο των ψηφιακών μέσων και της τεχνολογίας στη διαμόρφωση της περιβαλλοντικής συνείδησης. Αν και η τεχνολογία έχει ενσωματωθεί δυναμικά στην εκπαιδευτική διαδικασία, δεν έχει αποσαφηνιστεί πλήρως αν τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να αντικαταστήσουν τη βιωματική μάθηση ή αν λειτουργούν μόνο ως συμπληρωματική μέθοδος. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διαφόρων διδακτικών προσεγγίσεων αποτελεί ένα κρίσιμο σημείο που θα πρέπει να απασχολήσει τη μελλοντική επιστημονική έρευνα.

Ένα ακόμη κενό στη βιβλιογραφία αφορά τη συνεργασία μεταξύ της οικογένειας και του εκπαιδευτικού συστήματος. Παρότι έχει αναγνωριστεί η σημασία της σχολικής εκπαίδευσης στη διαμόρφωση περιβαλλοντικών στάσεων, δεν υπάρχουν αρκετές μελέτες που να εστιάζουν στο πώς η συνέργεια μεταξύ σχολείου και γονέων μπορεί να ενισχύσει την οικολογική συνείδηση των παιδιών. Η διερεύνηση αυτής της αλληλεπίδρασης θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη πιο ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων που θα ενισχύουν όχι μόνο τη θεωρητική γνώση αλλά και την εμπειρική κατανόηση της σημασίας της βιωσιμότητας.

Επίσης ένα ακόμη ερώτημα που αξίζει διερεύνησης είναι η επίδραση της πολιτισμικής διαφορετικότητας στην περιβαλλοντική αγωγή της οικογένειας. Οι πολιτισμικές αξίες και οι κοινωνικές νόρμες διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα,

γεγονός που επηρεάζει την αντίληψη και την υιοθέτηση περιβαλλοντικών πρακτικών. Μια συγκριτική μελέτη που θα αναλύσει πώς διαφορετικοί πολιτισμοί προσεγγίζουν την περιβαλλοντική αγωγή στην οικογένεια θα μπορούσε να συμβάλει στη διαμόρφωση στοχευμένων πολιτικών που θα λαμβάνουν υπόψη τις πολιτισμικές διαφοροποιήσεις.

Είναι σημαντικό να μελετηθεί περισσότερο η σχέση μεταξύ ψυχικής υγείας των γονέων και περιβαλλοντικής αγωγής γιατί η ψυχική κατάσταση ενός γονέα επηρεάζει το πώς μεταδίδει αξίες στα παιδιά του, συμπεριλαμβανομένης της αγάπης για το περιβάλλον. Αν ένας γονέας αντιμετωπίζει ψυχικές δυσκολίες, μπορεί να δυσκολεύεται να συμμετέχει ενεργά σε περιβαλλοντικές δράσεις ή να συνεργάζεται με το σχολείο. Επιπλέον, ενώ γνωρίζουμε ότι το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει την ψυχική υγεία, δεν έχει μελετηθεί αρκετά το αντίστροφο: πώς η ψυχική υγεία των γονέων επηρεάζει τη στάση της οικογένειας απέναντι στη φύση.

Τέλος, όσον αφορά τους περιορισμούς της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, ένα από τα βασικά προβλήματα είναι η έλλειψη διαχρονικών δεδομένων και η εστίαση κυρίως σε έρευνες που βασίζονται σε αυτοαναφορές των συμμετεχόντων. Αυτό μπορεί να επηρεάζει την ακρίβεια των συμπερασμάτων, καθώς οι κοινωνικές και πολιτισμικές προσδοκίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε μεροληπτικές απαντήσεις. Η ενσωμάτωση πιο αντικειμενικών μεθόδων συλλογής δεδομένων, όπως η άμεση παρατήρηση συμπεριφορών ή η χρήση τεχνολογικών εργαλείων για την παρακολούθηση περιβαλλοντικών πρακτικών, θα μπορούσε να συμβάλει στη βελτίωση της ακρίβειας και της αξιοπιστίας των ερευνητικών αποτελεσμάτων.

Επιπλέον, ένας από τους περιορισμούς της παρούσας έρευνας σχετίζεται με το γεγονός ότι η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας πραγματοποιήθηκε με βάση τις διαθέσιμες πηγές που μελετήθηκαν από τον συγγραφέα, κάτι που σημαίνει ότι υπήρξε

ένας αναπόφευκτος περιορισμός στην επιλογή των ερευνών που αξιοποιήθηκαν. Η επιλογή των μελετών, αν και βασίστηκε σε επιστημονικά κριτήρια, είναι σε έναν βαθμό υποκειμενική, καθώς επηρεάζεται από τα διαθέσιμα άρθρα, τις γλωσσικές και θεματικές προτιμήσεις, αλλά και τις βάσεις δεδομένων στις οποίες είχα πρόσβαση. Η ύπαρξη επιπρόσθετων μελετών, ιδιαίτερα από διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια ή με διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, θα μπορούσε να ενισχύσει τη συνολική εικόνα της έρευνας και να παρέχει μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του θέματος. Ως εκ τούτου, μελλοντικές μελέτες θα πρέπει να εστιάσουν σε ένα πιο διευρυμένο σύνολο πηγών και να ενσωματώσουν διαφορετικές μεθόδους συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, ώστε να ενισχυθεί η αντικειμενικότητα και η εγκυρότητα των συμπερασμάτων.

Παρά τους περιορισμούς της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, είναι ξεκάθαρο πως η οικογένεια αποτελεί τον θεμέλιο λίθο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης των παιδιών, καθώς οι στάσεις και οι αξίες που καλλιεργούνται στο οικογενειακό περιβάλλον καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη μελλοντική τους συμπεριφορά απέναντι στη φύση. Οι γονείς, μέσα από τις καθημερινές τους συνήθειες, τη μόρφωσή τους και τον τρόπο ζωής τους, διαμορφώνουν πρότυπα τα οποία τα παιδιά αφομοιώνουν και υιοθετούν.

Ωστόσο, η περιβαλλοντική αγωγή δεν είναι αποτέλεσμα μόνο ατομικής προσπάθειας. Επηρεάζεται από κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, την εκπαίδευση, την τεχνολογία, την τοπική κουλτούρα και τις πολιτισμικές αξίες. Σε κοινωνίες με ισχυρή περιβαλλοντική συνείδηση, τα παιδιά μεγαλώνουν σε ένα υποστηρικτικό πλαίσιο που ενισχύει την ευαισθησία τους απέναντι στο περιβάλλον. Αντίθετα, σε περιβάλλοντα όπου η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι ανεπαρκής ή ανύπαρκτη, η

ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης είναι πιο δύσκολη και απαιτεί μεγαλύτερη προσπάθεια από το εκπαιδευτικό σύστημα και άλλους κοινωνικούς φορείς.

Ένα σημαντικό συμπέρασμα της έρευνας είναι ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να προσαρμοστεί στις σύγχρονες κοινωνικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Η χρήση της τεχνολογίας μπορεί να λειτουργήσει ως ένα ισχυρό εργαλείο μάθησης, όμως δεν μπορεί να αντικαταστήσει τη βιωματική σχέση των παιδιών με τη φύση. Ο συνδυασμός των δύο μπορεί να προσφέρει μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση, όπου η γνώση δεν θα είναι απλώς θεωρητική αλλά και άμεσα συνδεδεμένη με την καθημερινότητα των παιδιών.

Είναι επίσης φανερό ότι η περιβαλλοντική συνείδηση δεν καλλιεργείται αυτόματα, αλλά απαιτεί διαρκή εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση, τόσο από την οικογένεια όσο και από την κοινωνία συνολικά. Τα σχολεία, οι τοπικές κοινότητες και οι κρατικοί φορείς μπορούν να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση πολιτών που σέβονται το περιβάλλον και αναλαμβάνουν ενεργό δράση για την προστασία του.

Σε έναν κόσμο που αντιμετωπίζει όλο και πιο έντονα περιβαλλοντικά προβλήματα, η ανάγκη για ουσιαστική περιβαλλοντική αγωγή είναι πιο επιτακτική από ποτέ. Η ευθύνη βαρύνει όλους: γονείς, εκπαιδευτικούς, πολιτικούς και κάθε πολίτη ξεχωριστά. Εάν θέλουμε οι μελλοντικές γενιές να ζουν σε έναν πιο βιώσιμο πλανήτη, πρέπει να επενδύσουμε σήμερα στην εκπαίδευση, στη συνειδητοποίηση και στην ανάληψη δράσης. Διότι η αλλαγή ξεκινά από τις μικρές, καθημερινές μας επιλογές και καταλήγει σε μια συνολική κουλτούρα σεβασμού προς το περιβάλλον.

5.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

Ασλανίδου, Η. (2023). *Απόψεις εκπαιδευτικών για τη χρησιμότητα των περιβαλλοντικών προγραμμάτων στην ένταξη προσφύγων μαθητών στο Δημοτικό σχολείο*. Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε από

<https://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/16849>

Βασίου, Α., & Κρασσανάκη, Α. (2022). *Τύποι γονέων και κοινωνική συμπεριφορά κατά την παιδική και εφηβική ηλικία. Ψυχολογία: Το Περιοδικό της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας*. <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/psychology/article/view/25819>

Βασιλούδης, Δ. (2010). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και οικογενειακή επίδραση*. Πρακτικά 4ου Πανελλήνιου Συνεδρίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Δαλαμπίρα, Μ. (2021). *Αξιολόγηση προγραμμάτων μη τυπικής περιβαλλοντικής εκπαίδευσης: Μελέτη περίπτωσης πολυλειτουργικού αγροκτήματος*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <https://ikee.lib.auth.gr/record/331594/files/GRI-2021-30686.pdf>

Ζαφειρούδη, Σ. (2013). *Διαμόρφωση περιβαλλοντικής συνείδησης & συμπεριφοράς μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσα από τη συμμετοχή σε προγράμματα κινητικών δραστηριοτήτων αναψυχής*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/44616/13334.pdf>

Καλαϊτζόγλου, Ν. (2018). *Απόψεις, στάσεις και γνώσεις των μαθητών γυμνασίων του Νομού Έβρου για την ανακύκλωση και την εξοικονόμηση ενέργειας*. Διπλωματική

εργασία, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης. Ανακτήθηκε από
<https://repo.lib.duth.gr/jspui/handle/123456789/13894>

Καλατζή, Ν., & Τσαγκαράκη, Δ. (2019). *Εργασιακές συνθήκες και περιβαλλοντική ευαισθησία στους γονείς εργαζόμενους στον δημόσιο και ιδιωτικό τομέα*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

Μπίκος, Κ. (2008). *Κοινωνικές σχέσεις στην τάξη εφήβων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες*. Πανεπιστήμιο Αριστοτελείου Θεσσαλονίκης. Ανακτήθηκε από
http://proteas.csd.auth.gr/diapolis_files/drasi9/ypodراسi9.2b_2013/1_Επιμορφωτικό_Υλικό_ΕΠΠΑΣ/1.4_Ταυτότητα-Ετερότητα/3_Κοινωνικές_σχέσεις_Μπίκος.pdf

Ντόνα, Ε. (2013). *Ενεργειακή συμπεριφορά μαθητών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Γρεβενών*. Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου. Ανακτήθηκε από
<https://kypseli.ouc.ac.cy/handle/11128/1459>

Παπαπαναγιώτου, Ι. Σ. (2020). *Η συμβολή του θεατρικού παιχνιδιού στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση μαθητών της Γ' τάξης δημοτικού*. Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Ανακτήθηκε από
<https://amitos.library.uop.gr/xmlui/handle/123456789/5727>

Πραντσίδου, Ρ. (2021). *Το περιβαλλοντικό παιχνίδι ως μέσο εξομάλυνσης έμφυλων στερεοτύπων στο νηπιαγωγείο*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.
<https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/handle/11400/2160>

Τσακμάκη, Χ. (2023). *Ο ρόλος της οικογένειας στην προσχολική περιβαλλοντική εκπαίδευση: Μια διδακτική παρέμβαση με θέμα την κλιματική αλλαγή*. Διπλωματική

εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας.

<https://dspace.uowm.gr/xmlui/handle/123456789/3366>

Ξένηβιβλιογραφία

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)

Abd-Rahman, N., Ahmat Zainuri, N., & Halim, L. (2022). Measuring pro-environmental behavior triggered by environmental values. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 16013. <https://doi.org/10.3390/ijerph192316013>

Ágoston, C., Balázs, B., & Mónus, F. (2024). Age differences and profiles in pro-environmental behavior and eco-emotions. *International Journal of Behavioral Development*. <https://doi.org/10.1177/01650254231222436>

Alfiyanto, A., Ikhwan, M., & Syafrullah, H. (2024). The role of Muslim families in children's education on environmental ethics. *Kartika: Jurnal Studi Keislaman*, 4(1), 102–119. <https://doi.org/10.59240/kjsk.v4i1.61>

Árnadóttir, Á., Czepkiewicz, M., & Heinonen, J. (2019). The geographical distribution and correlates of pro-environmental attitudes and behaviors in an urban region. *Energies*, 12(8), 1540. <https://www.mdpi.com/1996-1073/12/8/1540>

Bamberg, S., & Möser, G. (2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A new meta-analysis of psycho-social determinants of pro-environmental behaviour.

Journal of Environmental Psychology, 27(1), 14–25.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2006.12.002>

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice-Hall.

Barrera-Hernández, L. F., & Sotelo-Castillo, M. A. (2020). Connectedness to nature: Its impact on sustainable behaviors and happiness in children. *Frontiers in Psychology*, 11, 276. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00276>

Binnington, L. (2024). Investigating the impact of school-level environmental and sustainability education (ESE) on student long-term environmental sustainability attitudes and behaviour in international school alumni. *Australian Journal of Environmental Education*, 40(1), 85–102. <https://doi.org/10.1017/auce.2024.66>

Boeve-de Pauw, J., & Van Petegem, P. (2013). A cross-cultural study of environmental values and their effect on the environmental behavior of children. *Environment and Behavior*, 45(5), 551–583. <https://doi.org/10.1177/0013916511429819>

Briscoe, M. D., Givens, J. E., & Hazboun, S. O. (2019). At home, in public, and in between: Gender differences in public, private, and transportation pro-environmental behaviors in the US Intermountain West. *Environmental Sociology*, 5(4), 428–440. <https://doi.org/10.1080/23251042.2019.1628333>

Casaló, L. V., & Escario, J. J. (2017). Heterogeneity in the association between environmental attitudes and pro-environmental behavior: A multilevel regression approach. *Journal of Cleaner Production*, 175, 237–249. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.11.237>

Chankrajang, T., & Muttarak, R. (2017). Green returns to education: Does schooling contribute to pro-environmental behaviors? Evidence from Thailand. *Ecological Economics*, 131, 373–393.

https://research.wu.ac.at/files/19855665/Chankrajang_Muttarak_Green_20Returns_unedited_20version.pdf

Chawla, L., & Cushing, D. F. (2007). Education for strategic environmental behavior. *Environmental Education Research*, 13(4), 437–452.

<https://doi.org/10.1080/13504620701581539>

Chen, S. (2024). Impacts of genetics and geoscience on the behaviors of young people and how human behaviors change the geographic environment. *Theoretical and Natural Science*, 5(3), 42–56. <https://www.ewadirect.com/proceedings/tns/article/view/17263>

Chung, G., & Lanier, P. (2022). Mediating effects of parental stress on harsh parenting and parent-child relationship during COVID-19 pandemic in Singapore. *Journal of Family Violence*, 37, 681–692. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00200-1>

Clayton, S., & Bragg, E. (2021). Educating for resilience: Parent and teacher perceptions of children's emotional needs in response to climate change. *Environmental Education Research*, 27(2), 215–232. <https://doi.org/10.1080/13504622.2020.1828288>

Clayton, S., & Myers, G. (2015). *Conservation psychology: Understanding and promoting human care for nature* (2nd ed.). Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119241072>

Collado, S., Evans, G. W., & Sorrel, M. A. (2017). The role of parents and best friends in children's pro-environmentalism: Differences according to age and gender. *Journal of Environmental Psychology*, 54, 27–37. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.007>

Collado, S., Rosa, C. D., & Corraliza, J. A. (2020). The effect of a nature-based environmental education program on children's environmental attitudes and behaviors: A randomized experiment with primary school students. *Sustainability*, 12(17), 6817. <https://doi.org/10.3390/su12176817>

Collado, S., Staats, H., & Sancho, P. (2019a). Normative influences on adolescents' self-reported pro-environmental behaviors: The role of parents and friends. *Environment and Behavior*, 51(3), 226–250. <https://doi.org/10.1177/0013916517744591>

Collado, S., Staats, H., & Sancho, P. (2019b). Normative influences on adolescents' self-reported pro-environmental behaviors: The role of parents and friends. *Environment and Behavior*, 51(4), 379–400. <https://doi.org/10.1177/0013916517744591>

Cottrell, S. P., & Dierkes, P. (2018). Fostering changes in attitude, knowledge, and behavior: Demographic variation in environmental education effects. *Environmental Education Research*, 24(6), 899–920. <https://doi.org/10.1080/13504622.2017.1343279>

Dagadu, P. K., Sagoe, G., & Oteng-Ababio, M. (2024). Normative influence on intention to segregate household waste: Reflections from a low-middle income city in urban Africa. *Journal of Urban Affairs*, 46(3), 321–340. <https://doi.org/10.1080/07352166.2024.2410274>

Damerell, P., Howe, C., & Milner-Gulland, E. J. (2013). Child-oriented environmental education influences adult knowledge and household behavior. *Environmental Research Letters*, 8(1), 015016. <https://doi.org/10.1088/1748-9326/8/1/015016>

Das, M., Lim, W. M., Paul, S., Roy, A., & Purohit, S. (2025). How can religion shape pro-environmental behavior in a materialistic world? Contrasting idealism with realism in religious epics. *Journal of Consumer Behaviour*. <https://doi.org/10.1002/cb.2464>

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

Deng, J., Tang, J., Lu, C., Han, B., & Liu, P. (2022). Commitment and intergenerational influence: A field study on the role of children in promoting recycling in the family. *Resources, Conservation and Recycling*, 185, 106403. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106403>

Demirović Bajrami, D., & Đervida, R. (2025). What makes tourists go green? A multidimensional exploration of pro-environmental behavior predictors. *Journal of Hospitality & Tourism Insights*. Retrieved from <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/jhti-09-2024-0972/full/html>

Evans, G. W., Otto, S., & Kaiser, F. G. (2018). Childhood origins of young adult environmental behavior. *Psychological Science*, 29(5), 800–811. <https://doi.org/10.1177/0956797617741894>

Evensen, G., & Stedman, R. (2024). COVID-19’s effects on sense of place and pro-environmental behaviour. *Geographical Research*, 62(1), 77–92. <https://doi.org/10.1111/1745-5871.12644>

Feinberg, M. E., & Tornello, S. L. (2022). Building long-term family resilience through universal prevention: 10-year parent and child outcomes during the COVID-19 pandemic. *Family Process*, 61(3), 361–378. <https://doi.org/10.1111/famp.12730>

Fornara, F., Pattitoni, P., Mura, M., & Strazzera, E. (2016). Predicting intention to improve household energy efficiency: The role of value-belief-norm theory, normative and informational influence, and specific attitude. *Journal of Environmental Psychology*, 45, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.001>

Ghanem, D., Tarhini, S., & Manana, M. (2024). Triggering factors affecting primary school children in Lebanon: A pilot cross-sectional study. *Forum for Education Studies*, 29(2), 145–162. <https://doi.org/10.59400/fes.v2i2.541>

Ghorbany, S., Hu, M., Yao, S., Wang, C., & Sisk, M. (2025). Intersecting paths to health: A factor analysis approach to socioeconomic and environmental determinants in Indiana. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(2), 219. <https://doi.org/10.3390/ijerph22020219>

Guan, W., & Geng, L. (2024). Intergenerational influence on children's pro-environmental behaviors: Exploring the roles of psychological richness and mindful parenting. *Personality and Individual Differences*, 216, 112778. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2024.112778>

Grønhøj, A., & Thøgersen, J. (2012a). Action speaks louder than words: The effect of personal attitudes and family socialization on adolescents' pro-environmental behavior. *Journal of Economic Psychology*, 33(1), 292–302. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0167487011001514>

Grønhøj, A., & Thøgersen, J. (2012b). Action speaks louder than words: The effect of personal attitudes and family norms on adolescents' pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 33, 7–16.

<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2011.11.004>

Grønhøj, A., & Thøgersen, J. (2017). Why young people do things for the environment: The role of parenting for adolescents' motivation to engage in pro-environmental behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 54, 11–19.

<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.005>

Head, L., & Klocker, N. (2019). Environmental values, knowledge and behavior: Contributions of an emergent literature on the role of ethnicity and migration. *Progress in Human Geography*, 43(6), 1044–1062. <https://doi.org/10.1177/0309132518768407>

Hooven, N. D., Williams, K. E., Hast, J. T., & McDermott, J. R. (2024). Landscape context and behavioral clustering contribute to flexible habitat selection strategies in a large mammal. *Mammal Research*. <https://doi.org/10.1007/s13364-024-00753-2>

Ismail, H., Panni, M. F. A. K., & Khan, M. T. I. (2025). Pro-environmental activism in apparel industry: Analysis toward theory and methodology. *Compendium Paper Asia*. Retrieved from <https://compendiumpaperasia.com/index.php/cpa/article/view/341>

Jančius, D., & Gavenauskas, A. (2022). Parental involvement in environmental education: A case study from Lithuania. *Journal of Baltic Studies*, 53(2), 175–191. <https://doi.org/10.1080/01629778.2022.2051043>

Jia, F. (2021). Action, communication, and engagement: How parents “ACE” children's pro-environmental behaviors. *Journal of Environmental Psychology*, 74, 101575. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2021.101575>

Johnson, A., & Lee, T. (2024). Environmental education outcomes of community and citizen science: A systematic review of empirical research. *Environmental Education Research*, 30(1), 47–63. <https://doi.org/10.1080/13504622.2024.2348702>

Joye, Y., & De Block, A. (2011). ‘Nature and I are two’: A critical examination of the biophilia hypothesis. *Environmental Values*, 20(2), 189–215. <https://doi.org/10.3197/096327111X12997574391724>

Kaida, N., & Sobian, A. (2024). Relevance of faith and its positive associations with plastic pollution mitigation behaviors: Findings from Japan and Malaysia. *Journal of Environmental Science*, 48(1), 23–39. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1390864800317200000>

Kanu, P. J., Hamid, T., & Kandeh, A. K. (2025). Environmental factors influencing poor waste management amongst inhabitants in Western Area Rural in Sierra Leone. *Journal of Environmental Protection*, 13(4), 217–233. <https://doi.org/10.4236/jep.2025.162006>

Karpudewan, M. (2021). The influence of ethnicity and other socio-demographic characteristics on pro-environmental attitudes: A Malaysian perspective. *Local Environment*, 26(4), 493–510. <https://doi.org/10.1080/13549839.2021.1973976>

Katz-Gerro, T., Greenspan, I., Handy, F., & Vered, Y. (2020). Environmental behavior in three countries: The role of intergenerational transmission and domains of socialization. *Journal of Environmental Psychology*, 69, 101428. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101428>

Kennedy, E. H., & Kmec, J. (2018). Reinterpreting the gender gap in household pro-environmental behaviour. *Environmental Sociology*, 4(3), 299–310. <https://doi.org/10.1080/23251042.2018.1436891>

Kim, H. S., & Sherman, D. K. (2025). The most difficult thing in the world: A sociocultural perspective on putting pro-environmental thoughts into action. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 58, 134–147.

Knickmeyer, R. (2019). Social factors influencing household waste separation: A literature review on good practices to improve the recycling performance of urban areas. *Journal of Cleaner Production*, 245, 118605. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118605>

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall. Retrieved from http://carleton-wp-production.s3.amazonaws.com/uploads/sites/313/2022/12/Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_-1.pdf

Kong, X., & Jia, F. (2023). Intergenerational transmission of environmental knowledge and pro-environmental behavior: A dyadic relationship. *Journal of Environmental Psychology*, 89, 102058. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2023.102058>

Kaida, N., & Sobian, A. (2024). Relevance of faith and its positive associations with plastic pollution mitigation behaviors: Findings from Japan and Malaysia. *Journal of Environmental Science*, 48(1), 23–39. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1390864800317200000>

- Leppänen, J. M., Haahla, A. E., & Lensu, A. M. (2012). Parent-child similarity in environmental attitudes: A pairwise comparison. *The Journal of Environmental Education*, 43(3), 162–175. <https://doi.org/10.1080/00958964.2011.634449>
- Li, J., Zhong, B., Niu, N., Wu, Y., & Fan, W. (2024). How subjective socioeconomic status influences pro-environmental behavior. *Behavioral Sciences*, 14(7), 591. <https://doi.org/10.3390/bs14070591>
- Liao, C.-H. (2025). AI product factors and pro-environmental behavior: An integrated model with hybrid analytical approaches. *Systems*. Retrieved from <https://www.researchgate.net/...>
- Lin, D., Zhang, H., Chen, W., & Li, M. (2025). Disentangling family environmental factors in predicting children's short-term memory capacity and social understanding competency. *Reading and Writing*, 66(1), 32–50. <https://doi.org/10.1007/s11145-025-10632-0>
- Liu, C., Hou, Y., & Cai, Y. (2025). A dynamic theoretical model based on compensatory ethics: How religious belief shapes tourists' pro-environmental behavior. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. <https://doi.org/10.1177/10963480251313491>
- Liu, J., & Green, R. J. (2024). Children's pro-environmental behaviour: A systematic review of the literature. *Resources, Conservation and Recycling*, 203, 106085. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2024.106085>
- Liu, M., & Koivula, A. (2021). Silver spoon and green lifestyle: A national study of the association between childhood subjective socioeconomic status and adulthood pro-

environmental behavior in China. *Sustainability*, 13(14), 7661.
<https://doi.org/10.3390/su13147661>

Major-Smith, D., Halstead, I., & Golding, J. (2024). Change beliefs and behaviours: Data collected from 30-year-old offspring and their parents in the Avon Longitudinal Study of Parents and Children (ALSPAC). *Wellcome Open Research*, 9, 380.
<https://wellcomeopenresearch.org/articles/9-380>

Matthies, E., Selge, S., & Klöckner, C. A. (2012). The role of parental behaviour for the development of behaviour-specific environmental norms—The example of recycling and re-use behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 32(3), 277–286.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.04.003>

Meeusen, C. (2014). The intergenerational transmission of environmental concern: The influence of parents and communication patterns within the family. *The Journal of Environmental Education*, 45(2), 77–90. <https://doi.org/10.1080/00958964.2013.846290>

Medina, V., & DeRonda, A. (2019). Revisiting environmental belief and behavior among ethnic groups in the U.S. *Frontiers in Psychology*, 10, 629.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00629>

Megatama, P., & Widowati, R. (2024). Understanding green consumers: A bibliometric analysis of environmental attitude and green purchase behavior. *International Journal of Management and Economics*.

Meadows, D. H. (2008). *Thinking in systems: A primer*. Chelsea Green Publishing.

Meyer, A. (2015). Does education increase pro-environmental behavior? Evidence from Europe. *Ecological Economics*, 116, 108–121.

<https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2015.03.017>

Milfont, T. L., Poortinga, W., & Sibley, C. G. (2020). Does having children increase environmental concern? Testing parenthood effects with longitudinal data from the New Zealand Attitudes and Values Study. *PLoS ONE*, 15(3), e0230361.

<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0230361>

Mónus, F. (2022). Environmental education policy of schools and socioeconomic background affect environmental attitudes and pro-environmental behavior of secondary school students. *Environmental Education Research*, 28(3), 379–395.

<https://doi.org/10.1080/13504622.2021.2023106>

Morawska, A. (2020). The effects of gendered parenting on child development outcomes: A systematic review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 23(2), 167–182. <https://doi.org/10.1007/s10567-020-00321-5>

Mueller, F. D. (2024). Using virtual reality to characterize perceptual factors underlying visual disturbances. *OSF Preprints*. <https://osf.io/ayt6v/resources>

Nagy, S. (2024). The impact of socio-demographic variables on pro-environmental behaviour. *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 32(2), 45–63.

Ohnuma, S., Hirose, Y., & Ohtomo, S. (2015). Transmitting pro-environmental behaviors to the next generation: A comparison between Germany and Japan. *Journal of Environmental Psychology*, 41, 65–74. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.11.004>

- Otto, S., Kröhne, U., & Kaiser, F. G. (2018). Environmentally friendly behavior and environmental knowledge: The role of motivation. *Sustainable Production and Consumption*, 16, 67–74. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2018.06.008>
- Palomo-Domínguez, I., & Elías-Zambrano, R. (2023). Gen Z's motivations towards sustainable fashion and eco-friendly brand attributes: The case of Vinted. *Sustainability*, 15(11), 8753. <https://doi.org/10.3390/su15118753>
- Papadopoulos, D., & Markakis, G. (2022). Generational differences in pro-environmental attitudes: The case of Greece. *Sustainability*, 14(12), 7215. <https://doi.org/10.3390/su14127215>
- Parth, A. M. (2024). The relationship between work-family policies and pro-environmental behaviour of single mothers as an economically disadvantaged group. *Environmental Sociology*, 10(1), 78–94. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23251042.2024.2353754>
- Patel, J. D., Modi, A., & Paul, J. (2017). Pro-environmental behavior and socio-demographic factors in an emerging market. *Journal of Environmental Management*, 204, 474–485. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2017.09.004>
- Pellón-Elexpuru, I., Martínez-Pampliega, A., & Cormenzana, S. (2024). Physical and psychological symptomatology, co-parenting, and emotion socialization in high-conflict divorces: A profile analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(1), 112–129. <https://doi.org/10.3390/ijerph21091156>
- Pongsophon, P. (2025). Harnessing machine learning to explore the role of socio-demographic and attitudinal factors in shaping students' environmental sustainability

beliefs and behaviors. *Scandinavian Journal of Educational Research*. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313831.2025.2459406>

Rodriguez, S., & Garcia, A. (2023). Sustainable consumption and green entrepreneurship among Millennials: A comparative study. *Journal of Business Ethics*, 180(3), 635–650. <https://doi.org/10.1007/s10551-023-05248-x>

Rodríguez-Guerreiro, M. J., Torrijos, V., & Soto, M. (2024). A review of waste management in higher education institutions: The road to zero waste and sustainability. *Environments*, 11(12), 293. <https://doi.org/10.3390/environments1112293>

Roman, N. V., & Yaffe, Y. (2024). New directions and trends in parenting research: The role of ethnicity in environmental awareness. *University of Western Cape Research*.

Rossanty, Y., & Nasution, M. D. T. P. (2025). Eco-friendly fashion and personal values: Revealing the hidden forces behind attitudes and purchase intentions. *International Review of Management and Marketing*. Retrieved from <https://econjournals.org.tr/index.php/irmm/article/view/17900>

Scopelliti, M., Barni, D., & Rinallo, E. (2022). My parents taught... green was my growth! The role of intergenerational transmission of ecological values in young adults' pro-environmental behaviors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1670. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031670>

Schwartz, S. H. (1977). Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology*, 10, 221–279.

Singh, P., Sahadev, S., Oates, C. J., & Alevizou, P. (2020). Pro-environmental behavior in families: A reverse socialization perspective. *Journal of Business Research*, 115, 110–121. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.04.047>

Steg, L., Bolderdijk, J. W., Keizer, K., & Perlaviciute, G. (2014). An integrated framework for encouraging pro-environmental behaviour: The role of values, situational factors, and goals. *Journal of Environmental Psychology*, 38, 104–115. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2014.01.002>

Stern, P. C. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>

Sulfa, D. M., Suwono, H., & Husamah, H. (2024). Human connection with nature improves wellbeing and pro-environmental behavior: A literature review. *Journal of Biological Education Indonesia*.

Tang, Z., Zhou, Z., Hu, Y., & Zhang, L. (2022). Commitment and intergenerational influence: A field study on the role of children in promoting recycling in the family. *Resources, Conservation and Recycling*, 184, 106320. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106320>

Tuu, H. H. (2025). Pro-environmental, pro-social, and pro-self motives in an extended goal-framing framework in driving household food waste. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 27(2), 223–241. <https://doi.org/10.1007/s10163-024-02128-w>

UNESCO. (1977). *The Tbilisi Declaration: Final Report, Intergovernmental Conference on Environmental Education*. UNESCO. Retrieved from

https://scholar.google.com/scholar?cites=15693138407555027197&as_sdt=800005&sciodt=0,15&hl=en&num=20

Vicente-Molina, M. A., Fernández-Sainz, A., & Izagirre-Olaizola, J. (2018). Does gender make a difference in pro-environmental behavior? The case of the Basque Country University students. *Journal of Cleaner Production*, 176, 89–98.

<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.079>

Xiao, C., & McCright, A. M. (2012). Explaining gender differences in concern about environmental problems in the United States. *Society & Natural Resources*, 25(11), 1067–1084. <https://doi.org/10.1080/08941920.2011.651191>

Xiao, C., & McCright, A. M. (2014). A test of the biographical availability argument for gender differences in environmental behaviors. *Environment and Behavior*, 46(3), 301–325. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0013916512453991>

Zimmer-Gembeck, M. J., & Rudolph, J. (2022). Parent emotional regulation: A meta-analytic review of its association with parenting and child adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 46(1), 3–19.

<https://doi.org/10.1177/01650254211051086>

6. Abstract

This literature review explores the connection between parental characteristics and their children's environmental education, focusing on the demographic variables that influence the formation of pro-environmental behaviors. Since the family serves as the primary agent of socialization, the role of parents in cultivating environmental awareness is particularly crucial. The study examines various factors, such as age, gender, family structure, number of children, lifestyle, ethnic background, cultural and religious beliefs, educational level, access to environmental information, socioeconomic status, geographic location, political ideology, psychological factors, and occupational sector, and how these influence environmental upbringing.

Following a systematic literature review methodology, the study collects and analyzes data from recent academic research examining the role of these factors in transmitting environmental values within the family. The findings indicate that parents with higher educational levels and greater access to environmental information are more likely to integrate pro-environmental practices into their family life. Additionally, socioeconomic status and geographic location significantly affect the ability to implement such practices, while gender and political ideology appear to shape parents' attitudes toward their children's environmental education.

The study concludes that environmental education within the family is not influenced by a single variable but rather by a complex interplay of demographic, socioeconomic, and cultural factors. A deeper understanding of these relationships can contribute to improving environmental education strategies, both within family upbringing and at the broader level of policy initiatives.

Keywords: Environmental education, parents, pro-environmental behavior, demographic variables.